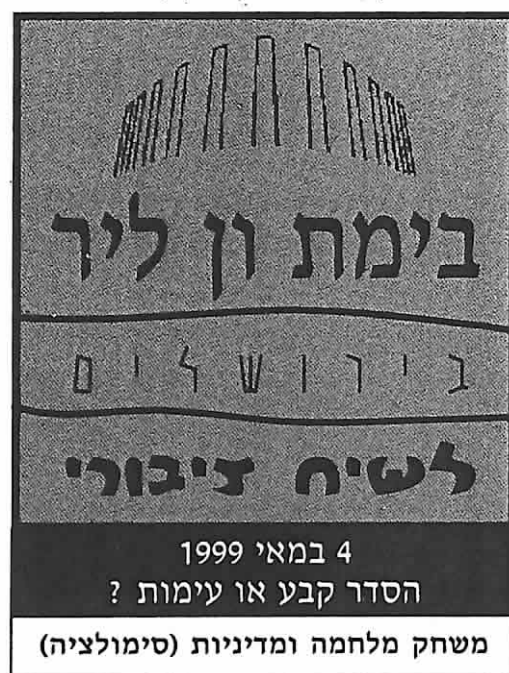

ע ו ר ך : ש ל מ ה ג ו ר

THE VAN LEER PUBLIC FORUM
May 4th 1999, A Final Settlement or Confrontation?

רשימת המשתתפים:

ד"ר יוסי אולמרט, מזרחן, רעננה
עקיבא אלדר, האדע, ירושלים
חה"כ ד"ר יוסי ביילין, הכנסת
גיא בכור, האדע, תל-אביב
עו"ד שלמה גור, מכון ון ליר בירושלים
פרופ' איתן גלבע, האוניברסיטה העברית בירושלים
פנחס ולרשטיין, מועצת יש"ע
ד"ר אחמד טיבי, הרשות הפלסטינית
ד"ר שמשון צליקר, ראש מכון ון ליר בירושלים
מוסי רז, שלום עכשיו
חה"כ רובי ריבלין, הכנסת
צבי רפיה, תל-אביב

עורכת-מפיקה: שרה סורני

עיצוב והפקה: סטודיו קו גרף, ירושלים

© תשנ"ח, מכון ון ליר בירושלים

© 1998, The Van Leer Jerusalem Institute

פתח דבר

זוהי החוברת השנייה של בימת ון ליר לשיח ציבורי הרואה אור. כקודמתה, החוברת היא פרי של דיון ציבורי שנערך במכון, ופונה אל הקורא ה"אזרחי" המשכיל, הותר אחר מידע לצורך העשרת מעורבותו הדמוקרטית, והנזקק למורה דרך בסבך הטיעונים המערפלים את עיקרי הנושאים העומדים ברומו של סדר היום הלאומי והחברתי בישראל.

בחירת הסוגיות העולות לדיון בבימת ון ליר אינה פשוטה. ישנן סוגיות המשוועות לטיפול מידי, כמו שאלת חוק ההמרה, בה עסקנו בחוברת הראשונה: ישראל והתפוצות – על פרשת דרכים. על סוגיית הסדר הקבע וההסכם הסופי מאפילה הסוגיה המיידית יותר של "הפעמה השנייה". דווקא משום ששאלת ההסכם הסופי (כמו שאלת הנסיגה מלבנון, שהועלתה לדיון ציבורי במכון ון ליר ביום 29.12.97) מרתיעה רבים מדיון פומבי, החלטנו להאירה, שנה לפני התאריך המיועד להסדרתה על פי הסכם אוסלו.

חוברת זו מסכמת משחק סימולציה, שהתבצע במכון ון ליר בירושלים ב-12.5.98. משחק זה נועד להמחיש בדרמטיות לקהל הצופים, וכעת גם לקהל הקוראים, את התסריטים האפשריים, העמדות השונות והמנוגדות של השחקנים העיקריים הפועלים בזירת הפעולה: במקרה שלפנינו, בשאלת הסדר הקבע בין ישראל לבין הפלסטינים. ואולם, מעבר לדרמה של הצגת העמדות, משחק הסימולציה אמור לחשוף גם את תוצאותיהן האפשריות של העמדות ולהבהיר את מחירן המדיני, הצבאי והכלכלי.

אם נדרשנו לאישוש נחיצות הדיון בשאלת ההסדר ולהצדקתו, הרי אלה זומנו לנו תוך זמן קצר. שני עיתוני הערב הגדולים בישראל, ידיעות אחרונות ומעריב, ראו צורך לעצמם לשחזר את הבימה באמצעות משחק סימולציה משלהם. ואם זוהי לבדה תוצאת בימת ון ליר – דינו.

הבאנו את עמדות המשתתפים כפי שבאו לביטוי במשחק הסימולציה. הדברים הנם על דעת אומריהם בלבד ואינם מייצגים את עמדת המכון.

ד"ר שמשון צלניקר
ראש מכון ון ליר בירושלים

משחק סימולציה - גורמים משתתפים

הרשות הנלסטית - ד"ר אהמד סיבי

ממשלת ישראל - מה"כ רובי רובלין

אונזיציה - מה"כ ד"ר יוסי ביילין

אתיישבי יש"ע - פנתס ולרשטיין

שלום ענשיו - מוסי רז

מצרים וירדן - גיא בכור

סוריה ולבנון - ד"ר יוסי אולמרט

ארצות הברית - צבי רפיה

מנחים: עקיבא אלדר, שלמה גור, איתן גלבוש

הקדמה

עו"ד שלמה גור

במסגרת "בימת ון ליר לשיח ציבורי" החלטנו לעסוק בנושא מרכזי בתחום המדיני, ומכיוון שהגדרנו אותו כ-"4 במאי 1999: הסדר קבע או עימות?", חשבנו שהדרך הנכונה לטפל בו היא באמצעות משחק סימולציה. שכן, עיקר תפקידנו יהיה להעריך תסריטים אפשריים והתפתחויות צפויות; מובן שלא נעסוק בנבואות, אבל ננסה להעריך את הצפוי להתפתח. מטרות המשחק הן:

- בחינת תסריטים מדיניים, צבאיים ואסטרטגיים העשויים להתרחש לאחר ה-4 במאי 1999, מועד שבו אמורות, על פי הסכמי אוסלו, להסתיים השיחות על הסדר הקבע. זאת, על רקע הצהרות יו"ר הרשות הפלסטינית, יאסר ערפאת, כי במועד זה יכריז על הקמת מדינה פלסטינית, ועל רקע הצהרות ראש הממשלה, בנימין נתניהו, כי ישראל תגיב על כך בסיפוח שטחים.
- הבנת הסיבות העשויות להוביל למהלכים כאלה והבנת ציפיות הצדדים.
- בדיקת האופציות הישראליות להתמודדות עם מהלך כזה והערכתן.
- השלכות ההכרזה והתגובות הישראליות על הפוליטיקה הפנימית בישראל ועל הקהילה הפלסטינית, על תהליך השלום, על עמדות מדינות ערב, על ארצות הברית, על גורמים מובילים בזירה הבינלאומית, ועל מעמדם של ישראל והפלסטינים בעולם.

לעזרתנו בא המומחה בטכניקת הסימולציה, פרופ' איתן גלבוע, ובסיועו זימנו לכאן צוות של מומחים מתחומי הפוליטיקה, האקדמיה והתקשורת, שיאפשרו להאיר את הנושא מכל צדדיו. פרופ' גלבוע ועקיבא אלדר ינהלו את משחק הסימולציה. כמו כן משתתפים במשחק חבר הכנסת רובי ריבלין, שייצג את ממשלת ישראל; חבר הכנסת יוסי ביילין, שיגלם את האופוזיציה, וד"ר אחמד טיבי, שייצג את הרשות הפלסטינית. שני משתתפים נוספים ייצגו שני אספקטים של העולם הערבי: האחד, גיא בכור שייצג את קואליציית השלום, המורכבת מירדן וממצרים, וד"ר יוסי אולמרט, שייצג את מדינות העימות – סוריה ולבנון. בצד, צבי רפיח ייצג את ארצות הברית. שני משתתפים אחרים ייצגו שתי קבוצות אינטרסים בישראל, שעשויות למלא תפקיד מרכזי בהתפתחויות הצפויות: מזכ"ל שלום עכשיו, מוסי רוז, ויו"ר מועצת יש"ע, פנחס ולרשטיין.

הנושא שבחרנו בו, "4 במאי 1999: הסדר קבע או עימות?", הוא תוצר של הסכם אוסלו 2, או "הסכם קהיר", שנחתם ב-4 במאי 1994, שבו נאמר כי המשא ומתן על הסדר הקבע יסתיים בתוך תקופה של חמש שנים, כלומר: עד ה-4 במאי 1999. אנחנו יודעים שהמשא ומתן על הסדר הקבע למעשה עדיין לא התחיל, וכי גם היום יש קשיים לא מעטים במה שנקרא הסכם הפעימה השנייה. נותרה רק עוד שנה אחת, שהיא תקופה קצרה מאוד במונחים של תהליכי שלום מורכבים ומסובכים, בייחוד כמו התהליך הישראלי-פלסטיני.

פרופ' איתן גלבוע

השאלה מה יקרה ב-4 במאי 1999 עולה למעשה כבר עתה במהלך השיחות על הסכם הפעימה השנייה. היו כמה הכרזות מאיימות בעניין זה. למשל, יו"ר הרשות הפלסטינית, יאסר ערפאת, אמר שב-4 במאי 1999 הוא יכריז על מדינה פלסטינית עצמאית, בלי קשר לשאלה מה יקרה במשא ומתן להסדר הקבע. ראש הממשלה, בנימין נתניהו, אמר שאם כך יהיה המצב, ישראל תראה את עצמה חופשית לספח שטחים – את השטחים המוגדרים במפות באות C.

ברצוננו לבדוק מה יכול לקרות ב-4 במאי 1999. לצורך כך, כדרך לפתוח משחק מדיני אסטרטגי, משחק מלחמה ומדיניות, עלינו ליצור תסריט פתיחה שיתאר את שצפוי להתרחש מעכשיו, מאי 1998, ועד ה-4 במאי 1999. להלן התסריט:

תסריט

קיץ תשנ"ח, 1998

לאחר לחצים קשים מבית ומחוץ, מצד ארצות הברית ומפלגות בקואליציה, הושג בסופו של דבר הסכם הפעימה השנייה. אחד הגורמים, ששכנעו את ישראל לקבל את תוכנית הפשרה האמריקנית, היה איום אמריקני להכיר במדינה פלסטינית עצמאית, אם זו תוכרז במועד שנקבע לסיום המשא ומתן על הסדרי הקבע. מפלגות "הדרך השלישית" ו"ישראל בעלייה" איימו לפרוש מהקואליציה, אם לא יושג הסכם הפעימה השנייה. ישראל הסכימה להעביר 11.5 אחוז מהשטח לידי הרשות הפלסטינית בתהליך רב-שלבי מדורג, בתמורה למאבק רציני בטרור ומילוי התחייבויות, שהרשות נטלה על עצמה במסגרת הסכמי אוסלו וטרם מומשו.

נקבע גם שמשא ומתן אינטנסיבי ורצוף על הסדרי הקבע יתחיל מיד לאחר החתימה על הסכם הפעימה השנייה, במגמה לסיימו עד ה-4 במאי 1999. דני נווה שוחרר מתפקידו כמזכיר הממשלה ומונה לראש הצוות הישראלי במשא ומתן על הסדרי הקבע. ארצות הברית החליטה להעלות את דרג מעורבותה במשא ומתן ולהעמיד שליח נשיאותי מיוחד בראש צוות הנושאים והנותנים מטעמה. לתפקיד זה מונה ג'ורג' מיטשל, לשעבר מנהיג הרוב הדמוקרטי בסנאט, שהצליח באחרונה להביא להשגת הסכם שלום בצפון אירלנד. בתקשורת פורסמו ידיעות, לפיהן בנימין נתניהו שכנע את מתנגדי הפעימה השנייה בקואליציה לתמוך בהסכם, בטענה שקיבל הבטחה מארצות הברית להימנע מהכרה אמריקנית במדינה פלסטינית, אם ייכשלו השיחות על הסדר הקבע והיא תוכרז ב-4 במאי. נתניהו הוסיף שסביר להניח כי המשא ומתן על הסדר הקבע ייתקע, עקב חוסר היכולת לגשר בין עמדות הצדדים; במקרה כזה עדיפה הסכמה עם ארצות הברית, ובתוך ישראל, על הסדר הקבע, על פני עימות עם ארצות הברית ומחלוקת פנימית על הפעימה השנייה. בישיבת הממשלה המכרעת הצביעו שרי המפד"ל וכמה משרי הליכוד נגד ההסכם, אולם הם לא פרשו מהממשלה. ערב השגת ההסכם המתנחלים ותנועות הימין ארגנו הפגנה רבת משתתפים, אך ללא הועיל. שלום עכשיו כינסה עצרת תמיכה בהסכם הפעימה ובמשא ומתן מהיר להשגת הסכם הקבע. האופוזיציה בירכה על השגת הסכם הפעימה השנייה, אולם הזהירה מפני כל ניסיון להכשיל את ביצועו ואת המשא ומתן על הסדרי הקבע. מצרים וירדן נקטו עמדה דומה, ואילו סוריה גינתה את ההסדר וחזתה כי ישראל תעשה ככל יכולתה לחמוק מביצועו.

סתייגות חורף תשנ"ט, 1998-1999

ביצוע הפעימה השנייה, ובמקביל, ניהול המשא ומתן על הסדרי הקבע, נתקלו בקשיים רבים. לאחר ביצוע כמה מהלכי נסיגה, ישראל טענה שהרשות אינה ממלאת את חלקה בהסכם, אינה נלחמת בתשתית הטרור ואינה מבצעת פעולות שעליהן התחייבה בתחומים אחרים. ישראל איימה להשהות את השלב האחרון בנסיגה.

הרשות התלוננה על כך שישראל אינה מגלה כל גמישות בשיחות על הסדרי הקבע, וכי במצב כזה אין טעם לקיימן. שני הצדדים לא הצליחו לקרב עמדות אף לא באחת מסוגיות הסדר הקבע, ובכללן המעמד המדיני של השטח שבשליטה פלסטינית, גבולות, התנחלויות, ירושלים, זכות השיבה, פליטים וסידורי ביטחון.

אף כי נראה שיאסר ערפאת הצליח לשכנע את החמאס להימנע מפיגועי טרור בתחומי ישראל, לפחות עד ביצוע הפעימה השנייה והכרזת המדינה הפלסטינית, הרי שלאחר השלמת הפעימה השנייה התרחש פיגוע התאבדות קשה בתחנה המרכזית בירושלים. הממשלה האשימה את הרשות שהיא קוצרת עכשיו את פרי הבאושים של היעדר נחישותה להילחם בתשתית הטרור, ודחתה מיד את המשא ומתן על הסדרי הקבע. הרשות טענה שהפיגוע נעשה על רקע התסכול הפלסטיני הנמשך מהיעדר התקדמות בשיחות. ארצות הברית גינתה את המעשה, ביקרה את הרשות, אולם הדגישה את הצורך להמשיך במשא ומתן.

ישראל טענה כי בתנאים שנוצרו, אין כל אפשרות להגיע לסיכום בתאריך היעד, ותבעה שחידוש המשא ומתן ייעשה על בסיס דחייה בשנה אחת לפחות. נתניהו ציטט שוב ושוב את אמירת ראש הממשלה המנוח, יצחק רבין, כי אין תאריכים קדושים. ערפאת דחה בתוקף תביעה זו, האשים את ישראל בסחבת מכוונת, והודיע כי הוא נחוש בהחלטתו להודיע על עצמאות פלסטינית בתאריך היעד המקורי. הוא טען שהעם הפלסטיני לא יקבל שום דחייה ומוכן למאבק על עצמאותו. נתניהו הודיע שהכרזת עצמאות פלסטינית, פירושה הפרה חמורה של הסכמי אוסלו וקבירתם הסופית, וכי ישראל תראה עצמה חופשית לנקוט את כל האמצעים שעומדים לרשותה כדי לסכל את תוכנית העצמאות הפלסטינית. בשבוע האחרון של אפריל 1999 מאמצי ארצות הברית למצוא פתרון למשבר לא הניבו תוצאה. הגענו ל-3 במאי 1999.

משחק הסימולציה

פרופ' איתן גלבוץ

ד"ר אחמד טיבי
הרשות הפלסטינית

יפתח את המשחק ד"ר אחמד טיבי. מה יאסר ערפאת עושה ב-3 במאי 1999, כשהמשא ומתן תקוע?

תוקפו החוקי של הסכם הביניים מסתיים ב-4 במאי 1999. הפתרון האחד והיחיד שהפלסטינים מוכנים לקבל במסגרת השיחות על הסדר הקבע, שעד עכשיו לא עלו יפה, הוא מדינה פלסטינית עצמאית. למרות שיש לי השגות לגבי התסריט בדבר הסכמת ממשלת ישראל לביצוע הפעימה השנייה, הרי שבכל זאת לפי התסריט הגענו עד עצם היום הזה, ה-3 במאי 1999, כשהפעימה השנייה מאחורינו. אבל, שום נושא מהנושאים העיקריים של הסדר הקבע לא סוכם – לא ירושלים, לא ההתנחלויות, לא הגבולות, לא הפליטים ולא נושא המים. ועל כן, כפי שאמרנו בצורה פומבית פעם אחר פעם, זכותם של הרשות הפלסטינית והעם הפלסטיני להכריז על עצמאות.

על כן, מעל אדמת המולדת הפלסטינית אני מכריז כאן על הקמת מדינה פלסטינית עצמאית בכל השטחים הפלסטיניים שנכבשו ב-1967, לרבות מזרח ירושלים.

אנחנו מבקשים מכל מדינות העולם להכיר במדינה הפלסטינית, לרבות ממשלת ישראל, ולכונן אתה יחסים דיפלומטיים בדרג של שגרירים. בנוסף להבטחות ברורות של מדינות ערב, האיחוד האירופי הבטיח שיכיר במדינה זו, וזה אכן מה שמתרחש בעצם ימים אלה.

מהי תגובת ממשלת ישראל להחלטה הדרמטית הזו של הפלסטינים?

פרופ' איתן גלבוץ

חה"כ רובי ריבלין
ממשלת ישראל

אנחנו כמובן לא נכיר במדינה הפלסטינית. אנחנו גם נפנה אל יו"ר הרשות מבעוד מועד ונאמר לו: היום הזה, כאשר אתה מתעתד מחר בבוקר להכריז על הקמת מדינה פלסטינית עצמאית, אנו מבקשים ממך – אל תעשה זאת, משום שאתה תישא בתוצאות. כפי שהיו לך טענות ותביעות לגבי השטחים עוד מימי הסכם קמפ דייוויד, כך גם לנו היו תביעות לגבי שטחי ארץ-ישראל. אנחנו גם אומרים לך שכאשר אתה עושה מעשה חד-צדדי כזה, אתה לא רק מפר את הסכם אוסלו אלא מכריז למעשה על ביטולו המוחלט. לכן אנחנו מציעים לך להימנע מההכרזה. אנו פונים גם לאמריקנים, ומבקשים להפנות את תשומת לבם של הפלסטינים שאם הם יכריזו באופן חד-צדדי על הקמת מדינה פלסטינית, הם לוקחים על עצמם את האחריות, על כל הנובע מכך. אנחנו מדגישים את נכונותנו להמשיך לנהל משא ומתן, אין שום קדושה בתאריך זה. המשפט הבינלאומי מלמד אותנו שעל אף שתאריכי ההסכמים פקעו, החוזים בין מדינות, והתנאים של אותם חוזים ימשיכו להתקיים, והצדדים ימשיכו להתנהג על פי אותו חוזה שפג תוקפו באופן פורמלי, כאילו החוזה לא בא אל קצו.

אם יגיע בוקר ה-4 במאי והפלסטינים יכריזו בכל זאת באופן חד-צדדי על הקמת מדינה, הרי עד אשר יתברר המצב אני אסגור את המעברים שבין השטחים המצויים בפיקוחה של הרשות הפלסטינית לבין ישראל. זאת, כדי להבהיר מה מצבה של המערכת החדשה שנוצרה, כתוצאה מכך שאתם הפלסטינים הסתלקתם באופן חד-צדדי מהסכם אוסלו.

בשלב זה אין ישראל נוקטת שום פעולה נוספת. כראש הממשלה, ברצוני לציין שכבר מונחים על שולחני כמה דרישות של שרים. שר אחד דרש כמובן לספח מיד את כל השטחים המאוכלסים על ידי מתיישבים יהודים או אזרחי מדינת ישראל, יהודים ולא יהודים, שהם מתיישבים בשטחי יהודה ושומרון. שר אחר כבר ביקש שנחיל את החוק הישראלי, לפי סעיף 11ב' לפקודת סדרי שלטון ומשפט,

1. ד"ר אחמד טיבי מבהיר כי הוא מופיע כאדם פרטי, ולא במסגרת תפקידו כיועץ ליושב ראש הרשות הפלסטינית.

על השטחים ביהודה ושומרון, שהתכוונו לדרוש במסגרת הסדר הקבע. שר אחר ביקש להחיל מיד, לפי אותו סעיף 11ב', את המשפט הישראלי על אותם שטחים, בהתאם לסמכות שניתנה לממשלת ישראל עם הסתלקותו של המנדט הבריטי. ברצוני להזכיר שהקהילה הבינלאומית מעולם לא הכירה באיזשהו מנדט אחר על יהודה ושומרון. אפילו הרצון של הירדנים בעבר לטעון לריבונות על יהודה ושומרון לא הוכר על ידי ארצות העולם, למעט בריטניה ופקיסטאן. אפילו לא על ידי מצרים וסוריה.

על שולחן הממשלה ישנה גם בקשה של כמה חברי כנסת, שעדיין לא הצטרפו לממשלה: אבל מחכים לתורם, שאומרים: עקב צעדו החד-צדדי של ערפאת, עלינו להחיל את החוק הישראלי על כל שטחי יהודה ושומרון. יש כאלה שאומרים: למעט השטחים שכבר נמסרו לרשות הפלסטינית; ויש כאלה שאומרים: על השטחים כולם.

כיצד פועלת האופוזיציה בינתיים? כלומר, במצב שהוכרזה מדינה פלסטינית עצמאית, ויש הצעה על שולחן הממשלה לספח את השטחים שנותרו עדיין בידי ישראל?

פרופ' איתן גלבע

השאלה של התייחסות האופוזיציה לנושא זה תהיה פועל יוצא של הנסיבות שבהן הדבר מתרחש. לענייננו הסכם אוסלו קובע שני דברים: א. המועד לסיום המשא ומתן על הסדר הקבע הוא 4 במאי 1999. ב. שני הצדדים ימנעו מנקיטת צעדים חד-צדדיים עד לסיום המשא ומתן על הסדר הקבע. כאן מתעוררת שאלת ניקיון כפיים. כלומר, אם ההכרזה החד-צדדית נעשית במצב דומה למצב הנוכחי, שבו כלל לא מתקיים למעשה משא ומתן ופתאום מכריזים על מדינה פלסטינית – זה שונה מאוד ממצב שבו יש משא ומתן, מתקרבים למועד ולא מגיעים לידי הסכמה, הממשלה עדיין קוראת להמשיך את המשא ומתן, והפלסטינים קמים ואומרים: רגע אחד, השעה היא 12 בלילה, אנחנו מכריזים על מדינה פלסטינית.

חה"כ ד"ר יוסי ביילין
אופוזיציה

אני חושב שהאופוזיציה תראה בצורה שונה מאוד את ההכרזה במקרה השני, בהשוואה למקרה הראשון, ובוודאי שהיא תתבע מהפלסטינים, ערב ההכרזה, לא לעשות את המעשה החד-צדדי ולהמתין עד שהמשא ומתן עצמו יסתיים. וזאת, בהנחה שמדובר במשבר לקראת הסדר, ולא במצב כמו זה הנוכחי, שאין משא ומתן בכלל.

הנטייה של האופוזיציה במצב משברי כשלא מתקיים כלל משא ומתן, והפלסטינים מכריזים על מדינה, מצד אחד, והממשלה שוקלת סיפוח שטחים או החלת החוק הישראלי, מצד אחר, תהיה לקרוא לבחירות חדשות. הנושא הזה הוא כל כך בנפשונו, כל כך מרכזי על סדר היום, שהעם יצטרך לקבוע אם הוא מוכן להיכנס למשבר שיוביל בסופו של דבר, בשל צעדים חד-צדדיים, לאלומות מסוג כזה או אחר במזרח התיכון. הצעדים עלולים להוביל לבעיות קשות מאוד עם השכנים הערבים שלנו, גם עם אלה שעשו אתנו שלום, בוודאי עם אלה שלא עשו אתנו שלום, וכן לבעיות קשות עם העולם, עם אירופה וכנראה גם עם אמריקה.

לפני שממשלה הולכת למשבר הגדול, היא חייבת לבקש מנדט מחודש מהציבור. אם הציבור יחליט שזה מה שהוא רוצה, זאת בהחלט החלטה שנוצרת לכבד אותה.

אם הציבור יחליט ברגע האמת שמול ההצעה של הממשלה עומדת הצעה סבירה, נניח באותה רוח של הבנה כללית שהושגה בין אבו מאזן לביני לגבי הסדר הקבע, והוא יעדיף אותה – אני מניח שהציבור ייתן לנו את המנדט שלו.

בהנחה שהצעה זו תתקבל ויהיו בחירות, האם תציע לבוחרים להכיר במדינה פלסטינית?

פרופ' איתן גלבע

אמרתי שדבר זה הוא פונקציה של המצב שבו ההכרזה נעשית. בהיעדר משא ומתן, הפלסטינים יאמרו שבאוסלו הוויתור הגדול ביותר שלהם היה נכונות ללכת לחמש שנים של אוטונומיה בלי לדעת

חה"כ ד"ר יוסי ביילין
אופוזיציה

מראש מה יהיה ההסדר. למעשה, הם יאמרו, אנחנו פחדנו כל הזמן שתסדרו אותנו, שיעברו חמש שנים ובתומן תגידו לנו שאין פתרון, וכמו שמנחם בגין רצה למעשה מן ההתחלה – האוטונומיה תמשיך עד אין קץ. לכן אנחנו חייבים לקטוע את זה, גם מול הציבור שלנו, ולהכריז על מדינה פלסטינית. זה שונה ממצב שבו המשא ומתן הוא בעיצומו, שיש בו משבר מסוים, ומחליטים באופן חד-צדדי להכריז על מדינה פלסטינית.

נציג האופוזיציה העלה כאן נקודה חשובה. רצינו מאוד שהכרזה זו תהיה תוצאה של משא ומתן. שנה עברה והיה ניסיון חוזר ונשנה לבזוז זמן, להרוויח זמן; כל המפגשים הסתיימו בקביעת מפגשים נוספים באמצעות השליח האמריקני "העובד בלשכת ראש הממשלה" (דגיס רוס) ולכן שום ועדה לא הצליחה ושום נושא לא הסתיים. ביקשנו פעם אחר פעם, גם מממשלת ישראל, גם מהממשל האמריקני וגם מהאיחוד האירופי, שיסייעו בקידום עבודת כל הוועדות. אבל, כפי שהיה בהסכם הביניים, שום דבר לא הצליח, ואנחנו מוצאים את עצמנו נאלצים להכריז על מדינה פלסטינית. ההכרזה מתבצעת בתחילת יוני דווקא, ולא ב-4 במאי, לאחר ניסיונות חוזרים ונשנים לדבר על לבה של ממשלת ישראל ולחזק את מעמדנו בקהילה הבינלאומית.

ד"ר אחמד טיבי
הרשות הפלסטינית

בישראל ההכרזה מעוררת הדים רבים. הכרזה על מדינה פלסטינית עצמאית בוודאי מעוררת קבוצות שונות להביע דעתן, ואולי אפילו לעשות מעשים. אני מזמין את עקיבא אלדר מעיתון האדע לראיין שני נציגים של קבוצות בולטות, שבוודאי יהיה להם מה לומר בעניין זה: נציג תושבי יש"ע, פנחס ולרשטיין, ונציג שלום עכשיו, מוסי רז.

פנחס איתן גלבו

פנחס ולרשטיין, האם אתה מקבל את האזרחות הפלסטינית שד"ר אחמד טיבי מוכן להציע לך?

עקיבא אלדר

יו"ר הרשות הפלסטינית הכריז על רמת אשכול ועל סנהדריה המורחבת, ועל גילה ועל רמות ותלפיות-מזרח ריבונות פלסטינית. משום כך אני מרגיש בחברה טובה עם תושבי שכונות אלה. אני בוודאי מרגיש את עצמי בראש ובראשונה אזרח מדינת ישראל, כפוף לחוקיה ולהחלטות כנסת ישראל. תושבי יש"ע מונים היום כ-175 אלף תושבים, ואני אשתדל בשנה הקרובה להגיע ל-200-250 אלף נפש.

פנחס ולרשטיין
מתיישבי יש"ע

ברור הוא שכתושבי מדינת ישראל, מהלך זה יהיה קשה מאוד. נצטרך לראות איך מתמודדים עם תסריט שבו הרשות הפלסטינית תכריז על עצמה כמדינה, ותקבל כנראה הכרה מצד רוב חברות האו"ם. בשלב זה, אין לנו מה לעשות כמתנחלים; אנחנו מנהלים בנושא זה מאבקי כוח כתנועות ממוסדות, או באופן חוץ-פרלמנטרי. נצא כמובן למאבק בתוך יהודה ושומרון. להערכתנו, פרט לחיזוק היישובים, הרחבתם וביסוסם, אין לנו הרבה מה לעשות, והמאבק העיקרי יהיה מול כנסת ישראל. צריך לזכור שאני בבעיה עם הממשלה שהוצגה פה. היא כבר הגיעה לווייתור על 40-50 אחוז משטחי יהודה ושומרון. על פי התסריט, בוצע מהלך שהוא כבד ורב-משמעי ושיאני בטוח כי בנימין נתניהו, ראש הממשלה, בנוי לעשותו.

מדובר בווייתור על כ-11.5 אחוז.

עקיבא אלדר

לא. מדובר למעשה ב-40 אחוז. 40 אחוז משטחי יהודה ושומרון נמסרו, ומהלכים נמשכים. התסריט לא מראה מה עלה בגורלו של הסכם הדדיות שנחתם בחברון, האם הוסגרו לנו המחבלים והרוצחים, האם הוקטן הצבא הפלסטיני. יש לי שאלות רבות. אם אכן כל הדברים התממשו, עם ישראל יצטרך להתכנס בתוך עצמו ולהחליט על מה הוא מוכן ללכת לפשרה. אם הפשרה היא של יוסי ביילין, או של אהוד ברק, או של נתניהו, או של חנן פורת. אבל צריך לדעת מה עם ישראל רוצה.

פנחס ולרשטיין
מתיישבי יש"ע

עקיבא אלדר

האם אתה תפנה לראש הממשלה, בין בפגישות ובין בהפגנות, בהצהרות ובעצרות בתביעה להגיב בסיפוח של השטחים?

פנחס ולרשטיין
מתיישבי י"ש"ע

הערכתי האישית היא שתהיה הכרזת סיפוח, זו לא בעיה. בכל התסריטים שאני רואה, הכרזת מדינה פלסטינית זו לא הבעיה של המתיישבים ביהודה ושומרון. כי בראש ובראשונה, אחד מטיבי דייק מאוד, הפלסטינים לא יכולים להכריז על סיפוח ירושלים ללא השכונות היהודיות. לכן, למדינת ישראל אין בנושא זה ברירה. אם הדברים מגיעים לשלב זה, של הכרזה חד-צדדית של הפלסטינים הרי שיש צורך לספח. אני מסכים עם יוסי ביילין. השאלה היא איך מגיעים לשלב זה; אם מגיעים אחרי שעם ישראל עשה את כל המאמצים למצוא פתרון למשבר במשא ומתן, אז לא תהיה לו ברירה. ברור שברגע שצד אחד עושה מהלך חד-צדדי, אין ברירה אלא לנקוט עמדות תקיפות מאוד. איפה העמדות האלה יסתיימו? זה תלוי בהמשך התסריט.

עקיבא אלדר

פנחס ולרשטיין
מתיישבי י"ש"ע

אתה מדבר על סיפוח כל שטחי יהודה ושומרון? לרבות אזורי A שבהם מצויה אוכלוסייה פלסטינית?

לא. אני מתייחס לשטחים שעדיין בשליטה ישראלית מלאה. אניני מזלזל ב-9 אחוזים או ב-11 אחוז או ב-13 אחוז. צריך לזכור שכל אחוז הוא 56 אלף דונם, יותר משטחה של תל-אביב. 27 אחוז משטחי יהודה ושומרון שנמסרו, בין אם A ובין B, הם כבר לא של ישראל. בשטחי B יש למדינת ישראל סמכויות ביטחוניות כלשהן, אבל שטחים אלה הם לא שלנו, הם של הפלסטינים. לא ניתן להשיב את המצב לאחור, כי אז זו תהיה הכרזת מלחמה.

עקיבא אלדר

מוסי רז
שלום עכשיו

מוסי רז, שמעת את נציג המתנחלים. שמעת גם את דברי האופוזיציה. האם המהלכים של האופוזיציה נראים לך מספקים, או שהיית רוצה לראות את האופוזיציה יותר אגרסיבית מכפי שהיא היום?

מלבד דיבורים, האופוזיציה צריכה לנקוט גם מעשים. מהתסריט שהתגבש כאן אני חושב, שללא ספק אנחנו רואים בנתניהו ובממשלת ישראל את האחראים העיקריים – לא היחידים אבל העיקריים – למשבר שנוצר. אנחנו קוראים כאן לרשות הפלסטינית וגם לממשלת ישראל לנהל משא ומתן, ולקבוע את גבולות המדינה הפלסטינית שהוקמה, ולקבוע את כל השאלות שהיו אמורות להיות מוכרעות בהסדר הקבע במהירות המיידית. אני מתאר לעצמי שבמקרה כזה נכנס הפגנה גדולה מאוד, שתזהיר את הממשלה כי סיפוח יהיה מעשה של פילוג העם, ובעצם – מעשה חד-צדדי של הממשלה, אולי החמור ביותר מאז מלחמת לבנון, ואולי חמור לא פחות מאשר מלחמת לבנון.

אנחנו נכיר במדינה הפלסטינית. כמובן שאי-אפשר להכיר בגבולות שאין להם שום משמעות – גבול 1967 אין לו שום משמעות. הגבולות האמיתיים הם אזורי A ו-B, או איך שיקראו להם, שכבר הועברו לרשות הפלסטינית. במסגרת זו נכיר במדינה הפלסטינית. לעצם ההצהרה שהאופוזיציה במדינת ישראל, לפחות האופוזיציה ברחוב, מכירה במדינה הפלסטינית, יש משמעות גדולה. אבל אפשר לעשות הרבה מעשים שימחישו הכרה זו. אני יכול לתת לך דוגמה אחת: אנחנו יכולים לבחור איש ממחנה השלום הישראלי, שיתפקד כשגריר ישראל במדינה הפלסטינית עד שהמדינה שלנו תתעשת ותשלח שגריר מטעמה.

עקיבא אלדר

לאור העמדה שהציג כאן יוסי ביילין, האם אתם תדרשו גם מהאופוזיציה, ולא רק מהרחוב, להפגין נחישות ולעשות צעדים ממשיים?

מוסי רז
שלום עכשיו

פרופ' איתן גלבע

גיא בכור
מצרים וירדן

העמדה שהציג כאן יוסי ביילין מקובלת עליי. האופוזיציה תצטרך, במצב כזה, לעשות כל מאמץ אפשרי בכנסת כדי למנוע סיפוח, כדי לנסות להחזיר את הצדדים לשולחן הדיונים, וכדי להפיל את הממשלה שגרמה למצב המשברי.

עכשיו נעבור למזרח התיכון ונבדוק כיצד המחנות השונים בעולם הערבי מתייחסים להכרזת העצמאות הפלסטינית. המזרחן גיא בכור מעיתון הארץ מייצג שתי מדינות שיש להן הסכם שלום עם ישראל – מצרים וירדן.

אני חייב לומר דבר אחד לפני שאחבוש את שני הכובעים שלי. במזרח התיכון יש רטוריקה ויש פרקטיקה. העיסוק במה שיקרה ב־4 במאי 1999 הוא גישה ישראלית, לא גישה ערבית.

בימים אלה, הראייה מעמאן ומקהיר היא הרבה יותר רחבה או לפחות שונה לגמרי: משם – ערפאת נראה די קטן. ואם ערפאת ירצה להכריז על מדינה פלסטינית, אבוי לו אם הוא לא יתאם זאת קודם אתנו, עם עמאן וקהיר. אם הוא יעשה זאת בניגוד לאינטרס שלנו, אז מצבו יהיה רע, ולכן אני חושב שהוא לא יעשה זאת אם לא ניתן לו הרשאה.

מצרים פועלת מתחושה של עוצמה, בניגוד לירדן שפועלת בתחושה של חולשה. מצרים היא "אום אל דוניה" – "אום העולם". אנחנו, המצרים, צריכים להיות במרכז של הכל ולהיות מעורבים בכל. מצרים היתה רוצה לראות מדינה פלסטינית. זה אולי קשור לראייה נאצריסטית מסוימת, מה שנקרא בערבית "שתחגי". כלומר, להחזיר את ישראל לממדיה הטבעיים. ואם יש מדינה פלסטינית, שממנה משקיפים על נמל התעופה בן-גוריון ורואים מי נכנס ומי יוצא, זה טוב לנו המצרים, כי מדינה כזו תהיה בהשפעה מצרית. זה גם קשור לעניין של "תרמיש", דחיקת מצרים לשוליים: אנחנו לא רוצים לראות יותר מדי פעילות בלי מצרים.

אם ערפאת מכריז על מדינה, זה צריך אם כן להיות מתואם אתנו. עם זאת, לנו כמצרים ולי כמובארק, בגלל העניין של "אום אל דוניה", יש אינטרס בסיסי לשמור על השלום עם ישראל. השלד של השלום עם ישראל מוכרח להישאר בכל מקרה, גם אם תוקם מדינה פלסטינית וגם אם יהיה סיפוח. לי, כמובארק, הכרזה על מדינה כזו תיצור זעזועים מדיניים קשים שאתקשה לווסת, ולכן אני לא כל כך מתלהב לראות מדינה פלסטינית כרגע. בכל זאת הגיעו להסדר ביניים, נתניהו החזיר שטחים, יש לנו עניין להמשיך ולגלגל את המשא ומתן ולא להגיע ליצירת עובדות חד־צדדיות, שיתסיסו את הרחוב המצרי, יציגו אותי כחדל אישים שלא מסתדר עם מה שקורה סביבו ויאיימו על הסכם השלום שלי, שהוא בסיסי. מדוע הוא בסיסי? מפני שאני, כמובארק, חייב לבוא לאמריקנים ולהראות להם שאני נמצא בקשר עם כולם. אני "אום אל דוניה", לכן מגיע לי 2.1 מיליארד דולר בשנה (סיוע אמריקני), כי אני מסתדר עם הפלסטינים, עם ישראל, עם איראן, עם עיראק, עם כולם. ואם אני אתקשה להסתדר עם ישראל בעקבות סיפוח או זעזוע דרמטי אחר, אני נמצא בבעיה. זעזוע ישראלי-פלסטיני הוא זעזוע למצרים. הישג ישראלי-פלסטיני הוא הישג למצרים.

נוח לי שנתניהו כבול בהסכמים, שהוא לא מבצע, כי זה מקל על מצרים בהקשרים הדיפלומטיים. ראש ממשלת ישראל לא מקיים את מה שהוא חתום עליו. אבל אם נגיע לשלב פוסט־הסכמי, ונתניהו יספח שטחים באופן חד־צדדי, זה ייצור בעיה. סיפוח ישראלי – והלא נתניהו מאיים שהוא יספח חלק ניכר מן השטחים – פירושו למעשה, אולי, סוף חזון המדינה הפלסטינית. ובאופן בסיסי, גם אם לא כרגע, כפי שאמרתי, מצרים כן מעוניינת לראות מדינה כזו – במסגרת הסכמים, במסגרת דיאלוג. אם נתניהו יספח חלקים מן הגדה המערבית, יום לאחר הכרזת העצמאות הפלסטינית, אני אצטרך כנראה להחזיר את השגריר בסיוני לקהיר. אני אקפיא עוד יותר את הנורמליזציה ביני

לבין ישראל, למרות שהיא כבר 99 אחוז קפואה. התרנו עכשיו קיומה של תנועת שלום כלשהי של אינטלקטואלים, נפזר אותה מיד.

אבל, עוד לפני ההכרזה על מדינה פלסטינית, אזמן את ערפאת לשיחה ואגיד לו: תשמע, לא טוב בעינינו שאתה פועל יותר מדי באופן עצמאי. אני גם אזמין את נתניהו לשארם אל-שייך, ואגיד לו: ראה, גם אם יהיה סיפוח וגם אם יתקיימו צעדים חד-צדדיים, מצרים תשמור על שני עקרונות: האחד, שלד השלום יישאר, כלומר, האוטובוס בקו תל-אביב-קהיר ימשיך לנסוע, המרכז האקדמי יפעל והשגרירות תפעל; האחר, יישמר עקרון "הדלת המסתובבת". אם הממשלה בישראל תתחלף, יהיה אפשר להחליף מיד את המדיניות והדלת תסתובב בחזרה, כמו שהיא הסתובבה עד עכשיו.

ירדן, לעומת מצרים, פועלת מעמדה של חולשה. המלך חוסיין הוא אדם שקם כל בוקר ובודק לאן נושבת הרוח, כלומר: מאיפה תיפתח הרעה. זה שונה לגמרי מהראייה המצרית של "אום אל דוניה".

אם כן, אותי, חוסיין, התרחיש של מדינה פלסטינית, של סיפוח, מפחיד מאוד. חוסר היציבות הוא שמדאיג אותי מאוד. קודם כל, הפחד הירדני הרגיל: גלי פליטים. בירדן תמיד מפחדים שיבואו פליטים מתוך הגדה המערבית ויגרמו לזעזועים בממלכה, כלומר: שישנו את האיזון העדין בין הפלסטינים לבין הבדווים, שבנינו במאמץ.

אני, חוסיין, מעריך שמדינה פלסטינית תקום בסופו של דבר. אבל אבוי לי ולערפאת, ואבוי גם לישראל, אם מדינה זו לא תקום בתיאום אתי ועם ישראל. ולכן, הכרזה חד-צדדית על מדינה, עם אפשרות של סיפוח וכו', היא בעיניי מתכון לאסון. בניגוד למצרים, הסכם השלום שלי עם ישראל מחייב הצדקה יומיומית. ירדן היא מדינה קטנה, כפרית וחלשה, ולכן היא חייבת להצדיק באופן יומיומי את ההסכם שחתמה עם ישראל. דבר נוסף, הסכם אוסלו היה הסולם שעליו עליתי כדי לחתום על הסכם עם ישראל. ואם הסולם הזה נשמט, אז גם אני נשאר תלוי בין שמים לארץ, ואיני יודע איפה אני עומד.

בניגוד למצרים, ירדן זקוקה לישראל. עם כל האהדה לאחינו הפלסטינים – אנחנו שני עמים אחים ותאומים – אנו זקוקים לישראל. גם ירדן מוקפת אויבים: הפלסטינים, הסורים, הסעודים, העיראקים, ואינני יכול להרשות לעצמי את מה שמובארק יכול להרשות לעצמו. ולכן היחסים שלנו עם ישראל נמשכים, עם כל הכבוד לאחים שלנו, חמישים שנה. יש לנו עם ישראל פעילויות משותפות כמו תעשייה, תיירות ופרויקטים שונים. אני בדילמה – לא יכול לבלוע ולא יכול להקיא. לכן, מחד גיסא אני נפגש עם נתניהו בחשאי ומתחנן אליו, מסביר לו את הדילמה שלי ומבקש שיעשה משהו. מאידך גיסא, אני גם מוליך למצב משברי. אני נפגש עם ערפאת ומסביר לו את המצב, ומבקש ממנו: אל תכריז על מדינה פלסטינית. אני מעודד את מובארק לפעול. אבל כמו מצרים, בסופו של דבר אני אשמור על איזשהו לינקייג', קשר עם ישראל, למרות המצב המשברי שאזום. אבל עדיין הדלת תסתובב ועדיין בחשאי, מתחת לפני הקרקע, אמשיך לשמור על קשרים טובים מאוד עם ישראל.

לא ייתכן שהרשות הפלסטינית ויאסר ערפאת יכריזו על מדינה פלסטינית ללא תיאום מושלם ומוקדם עם כל מדינות ערב. אנו נמצאים בקשר הדוק אתם, לרבות עם מצרים וירדן. נראה שגיא בכור דיבר בתור גיא בכור, ולא כמובארק. ברצוני להזכיר לגיא בכור, שרק לפני שבועיים אמר עמר מוסא: זכותם של הפלסטינים להכריז על מדינה עצמאית בתום תקופת הביניים, במאי 1999.

אין ספק שההכרזה תתואם גם עם ירדן, ועל כן תהיה זו החלטה ערבית, שתזכה מראש בגיבוי הליגה הערבית, בכינוס בדרג של שרי חוץ או שגרירים. הבעיה, גם של ההנהגה הפלסטינית וגם של ההנהגה הישראלית, שעשתה את הסכם אוסלו, כמו ד"ר ביילין וחבריו, היא שאנחנו לא פעלנו לפי התסריט של הערביסטים ושל המזרחנים. לא תמיד הדברים הולכים לפי נקודת ראותם ומחקרם של אלה, בדרך כלל הם דווקא מגיעים למסקנות הפוכות.

ד"ר אחמד טיבי
הרשות הפלסטינית

פרופ' איתן גלבוץ

ד"ר יוסי אולמרט
סוריה ולבנון

נעבור לקואליציה אחרת במזרח התיכון, שיש לה קלפים קצת יותר אלימים כלפי ישראל: סוריה ולבנון, שמיוצגות על ידי ד"ר יוסי אולמרט.

התסריט שציירתם כאן הוא תסריט מצוין, מבחינתה של סוריה. והסיבה לכך היא פשוטה מאוד. סוריה התנגדה להסכמי אוסלו, ראתה בהם פעולה כמעט בוגדנית. מעולם לא הכירה בעיקרון המקודש מאוד לפלסטינים – עצמאות ההחלטה הפלסטינית. סוריה תמיד חשבה שהסכמים נפרדים הם לרעתה, ולרעת האומה הערבית בכלל, ולכן כאשר הסכמי אוסלו קורסים – סוריה יכולה לחגוג את ניצחון הקונספציה המדינית והאידיאולוגית הבסיסית של המשטר. סוריה תנסה לעשות מכך, מיידית, רווחים תעמולתיים. אבל היא תנסה לעשות גם שניים שלווה דברים נוספים, מעשיים יותר. קודם כל, היא תדרוש ממצרים ומירדן ומכל מדינה ערבית אחרת, שיש לה מערכת יחסים כזאת או אחרת עם ישראל, לנתק יחסים אלה. הכוונה היא גם לאותן מדינות ערביות המקיימות מערכות יחסים מעשיות, אך לא ממוסדות, עם ישראל, כמו מרוקו, טוניסיה, עומאן וקטאר. סוריה תחדש את תביעתה, הכמעט מסורתית, לקיום פסגה ערבית כזו או אחרת, שתגבש עמדה ערבית משותפת, כשהמונח "עמדה ערבית משותפת", בטרמינולוגיה הסורית, מייצג את המכנה המשותף הנמוך ביותר ולא הגבוה ביותר. כלומר, על פי הצרכים הסוריים. יש להניח שבתקופת הזמן המיידית שלאחר ההכרזה הפלסטינית, סוריה תנסה להחריף את המצב בדרום לבנון, אבל צריך להזהיר ולומר שמבחינת סוריה המצב בדרום לבנון מותנה בראש ובראשונה בתגובותיה האפשריות של ישראל, ולא בסיטואציות אזוריות אחרות.

כלומר, אם סוריה תחשוב שעל אף המתיחות באזור בעקבות ההכרזה הפלסטינית, מהלכים מסוימים שלה בדרום לבנון, באמצעות החיזבאללה ואחרים, יגררו תגובה ישראלית בעייתית מבחינתה – היא תרסן את מהלכיה, למרות רצונה להחריף את המתיחות.

אבל, יכול להיות שלישראל יהיה אז דווקא עניין לחדש בצורה כלשהי את המשא ומתן עם סוריה: בנושא יוזמת היציאה החד-צדדית מלבנון, או בנושא החלטה 524 של מועצת הביטחון, או בנושא רמת הגולן. למרות שהסורים יעמידו פנים של חזקים ואדישים בנושא התהליך עם הפלסטינים, אם תונח על שולחנם הצעה מעניינת מישראל בנושא שמעניין אותם אינדיווידואלית – הם לא יפסלו אותה על הסף, גם לאחר ה-4 במאי 1999.

פרופ' איתן גלבוץ

עד כה היינו במזרח התיכון, עכשיו נצא עוד יותר החוצה למעגל המעצמות. ארצות הברית היא גורם משמעותי בתהליך השלום, והנה היא שומעת על הכרזה חד-צדדית של מדינה פלסטינית עצמאית. מה היא עושה מול מצב כזה?

צבי רפיח
ארצות הברית

ארצות הברית לא נמצאת בחוץ. אנחנו במרכז העניינים. וכשאני שומע את אחמד טיבי ואחרים אומרים: התייעצנו זה עם זה, ועם חברות הליגה הערבית וכו' – אני אומר לכם: אם לא התייעצתם עם ארצות הברית, לא השגתם דבר.

גם לפני הסכם אוסלו, אש"ף זכה להכרה על ידי מדינות רבות בעולם, אבל המטרה של אש"ף היתה להשיג את הכרתה של ארצות הברית. וכל עוד אש"ף לא קיבל הכרה זו, וזה קרה רק בעקבות הסכם אוסלו, כאילו לא קרה דבר בעולם הרחב. שנית, לפני ה-4 במאי 1999 ארצות הברית תשפיע ותתרה, ותנסה בכל דרך, להגיד לערפאת: אל תכריז באופן חד-צדדי על מדינה פלסטינית. אבל אם ערפאת יכריז על הקמת המדינה באופן חד-צדדי – ואני מדגיש את החד-צדדי – אפילו יכירו בה כל מדינות אירופה וכל מדינות אסיה וכל מדינות אפריקה וכל מדינות הליגה הערבית, ארצות הברית לא תכיר במדינה הפלסטינית העצמאית, כי היא לא מכירה בצעדים חד-צדדיים. יתרה מזו, אני רוצה להזכיר

לכם שארצות הברית לא הכירה בסיפוח ירושלים על ידי ישראל, למרות קשריה עם הקהילה היהודית ועם ישראל עצמה, כי זה היה צעד חד-צדדי של ישראל. לכן היא גם לא תכיר במדינה פלסטינית.

גם אם הממשל האמריקני היה רוצה להכיר במדינה זו, הקונגרס האמריקני לא יאפשר לנשיא לעשות זאת: הוא יטיל סנקציות על המדינה הפלסטינית. מה פירוש סנקציות? הסיוע הקטן שהרשות מקבלת, 75 מיליון דולר לשנה, יבוטל מיד, וברוב מוחץ. היום אנשי הרשות הפלסטינית יכולים להגיע לביקורים בארצות הברית בדרכון כזה או אחר, אבל בעתיד הם לא יוכלו להגיע בדרכון פלסטיני כי לא יכירו בו. ואני יכול למנות עוד שורה ארוכה של סנקציות שהקונגרס יאלץ את הנשיא לנקוט.

ברצוני להעיר: אני, נשיא ארצות הברית, אילו זה היה תלוי בי בלבד, אילו העולם היה בנוי אחרת – יכול להיות שהייתי רוצה שתקום מדינה פלסטינית, כי אני חושב שזה תהליך נכון. ובכל זאת, הייתי רוצה שהדבר ייעשה בהסכמת ישראל. אני לא יכול היום, במצב שבו מתנהלות נגדי כמה חקירות נפרדות בארצות הברית, לעשות זאת בלי הסכמת ישראל. אני גם לא יכול כעת להתעמת עם הקונגרס וגם לא עם יהדות ארצות הברית, שתתייצב כאיש אחד לצד ממשלת ישראל. ואני אומר לערפאת: אתם תעשו טעות בהכרזה חד-צדדית על מדינה פלסטינית, כי תעמידו אותי במצב בלתי אפשרי. אף על פי שאני לא מרוצה מדרכו של ראש ממשלת ישראל, אני אומר לכם: לא תהיה לי ברירה, אני אתנגד למדינה פלסטינית.

נחזור לממשלת ישראל. קודם כמה שרים כבר הניחו הצעות לפעולה על שולחן הממשלה, כולל סיפוח שטחים שנותרו בידי ישראל. מה הם צעדיה הבאים של ישראל?

פרופ' איתן גלבע

קודם כל, ממשלת ישראל החליטה לדחות את הדיון בהצעות הסיפוח לתקופה שבמהלכה נצטרך לבצע כמה פעולות. אין ספק שאנו נמצאים בעת משבר. הפלסטינים יצרו איום על השלום באזור, ולכן אנחנו קוראים לאופוזיציה לגלות אחריות. האחריות קשורה להצהרותיכם עד כה, שלפיהן אפשר להגיע לשלום עם ירושלים מאוחדת. דיברתם על כך שבקעת הירדן תישאר חלק ממדינת ישראל. עיניכם הרואות שערפאת לא מוכן לנהל שום משא ומתן, לא להגיע להסכם שלום, ולא להסכים לחתום על הסכם, אלא אם כן ייצא וכל תאוותו בידו, כלומר: מדינה פלסטינית בגבולות 1967. אנחנו אומרים לכם, נציגי האופוזיציה, אתם צריכים להציג בפני הבוחרים מפה, שממנה יהיה ברור מה אתם מוכנים לתת לפלסטינים כדי להגיע להסדר הקבע. תצטרכו לומר בצורה מפורשת אם אתם תומכים במדינה פלסטינית ומה הם התנאים להקמתה, כדי שידע העם בישראל מהי עמדתכם.

חה"כ רובי ריבלין
ממשלת ישראל

הבחירות יתקיימו במועדן, בנובמבר 2000, תסבירו לציבור מה היא הצעתכם המדיקת. אולם, אם יעלו בקואליציה רעיונות לביצוע פעולות שאין מהן חזרה, ייתכן מאוד שנסכים ללכת לבחירות מוקדמות כדי להביא בפני העם את כל האפשרויות. והעם, במשאל עם, שהוא בחירות, יכריע לגבי גורלה של ארץ-ישראל, של מדינת ישראל.

במשך השנים וגם ערב הפעימה השנייה, במאי 1998, אמרנו: פעימה שנייה כן, רק אם נדע לאן היא מובילה, משום שעיקר העיקרים הוא הסדר הקבע, עיקר העיקרים של תהליך אוסלו הוא להגיע לידי שלום. אם אתם, הפלסטינים, לא מתכוונים כלל להגיע לידי שלום, ואם כוונתכם הברורה והאחת והיחידה היא ששלום יהיה רק אם תקבלו מדינה כפי שהכרזתם היום, אזי צדקנו במאי 1998, כאשר התעקשנו בזמן הדיון על הפעימה השנייה וטענו שקודם נקבע את עקרונות הסדר הקבע, כדי שנראה אם בכלל ניתן לגשר על הפער שבין השקפתנו להשקפת הרשות הפלסטינית. ובאמרי השקפתנו כוונתי להשקפה ישראלית קונסנסואלית.

אני מוכרח לומר לאנשי יש"ע, שבאמת דרשנו הדדיות. אנחנו מוכרחים להודות שהתאכזבנו גם מהערבות האמריקנית לגבי ההדדיות. הם הבטיחו לנו שיוסגרו אותם מרצחים. זאת, גם לפי הסכם חברון שעליו חתמנו, ושאתם, אנשי יש"ע, כעסתם עם עוד כמה חברי כנסת על חתימתו. אבל

אנחנו בחטאנו מודים, היינו בלחץ, לא יכולנו לעמוד על קלה כחמורה. נאלצנו גם להחזיר להם כמה אחוזים. אמנם לא נתנו להם את כל ה-11 אחוז כמתואר בתסריט הפתיחה, אבל התנינו את קיומה של אותה פעימה בביצוע התחייבויות, ובעיקר בעיקרון ההדדיות.

אני רוצה לומר לאנשי שלום עכשיו, שעם כל הכבוד, אתם מיעוט שולי בארץ. אתם רוצים מדינה פלסטינית, אולי בגבולות יותר גדולים משהרשות הפלסטינית חולמת שתקבל. אתם רוצים לתת להם יותר ממה שהם מבקשים. אני חושב שרוב העם לא חושב כך. אני מבין אתכם, לא תנוחו ולא תשקטו. עמדתכם היא עמדה לגיטימית לחלוטין, היא נאמרת בצורה ברורה. אני לא אומר שאסור לומר זאת, אני לא אומר שאסור להטיף לכך, אני רק אומר שזוהי עמדה שולית שבשולית בתוך הציבוריות הישראלית.

באשר לעמדת מצרים, אבוא אל מובארק ואומר: אתה יודע היטב שאני לא אתן להם מדינה פלסטינית במובן הבינלאומי, ולפי ההגדרה הבינלאומית של מדינה. ועליך לשכנע את המנהיגות הפלסטינית להבין לאן אנחנו מוכנים להגיע ומהם תנאינו, שאותם נביא בפני הבוחר הישראלי כדי שיכריע. זה תפקידך ואנחנו חושבים שעליך להשתמש בו כמכשיר לקידום התהליך. הוא הדין לגבי ירדן: נאמר גם למלך שאנחנו מבינים בדיוק כמוהו מה קשה מצבו. ואנחנו מוכנים לסייע לו על ידי כך שנסתוק.

לסורים אנחנו בהחלט נאמר, בין בצורה ישירה ובין באמצעות האמריקנים, כי המשא ומתן אתם הוא בהחלט אפשרי על פי עקרונות קמפ דייוויד. אנחנו מוכנים לשבת בלי תנאים מוקדמים כדי לדון בשלום עם הסורים, כפי שהתכוונו לשלום עם המצרים. ייתכן מאוד שבאותה עת כבר נשב עם הסורים לדיון על אפשרות של שלום בין ישראל לבין סוריה. אני לא יכול לדעת מה נאמר באותה עת לאמריקנים, כי ארצות הברית היא זו שתדבר אתנו ואנחנו נצטרך לתת לה תשובות.

כלומר, מוכרזת מדינה פלסטינית עצמאית, ואילו אתה מציע להתרכז בפעילות במגזר הפנימי. אתה מציע הצעות לאופוזיציה. נשמע את תשובותיה.

פרופ' איתן גלבוץ

ראשית, מסתבר, שלשלום עכשיו אסור לדבר על מדינה פלסטינית וגם לא לאמריקנים, רק לשרון מותר. זה בסדר, אם אריק שרון מדבר על מדינה פלסטינית, אז הוא רוב גדול; אם מישור אחר מדבר על זה, אז הוא מיעוט מבוטל. שנית, חשוב לציין, הסכם חברון לא נחשב יותר, משום שהוא נחתם בשנה שראש הממשלה, בראיונות לעיתונות, אמר שלא ידע מה הוא עושה. לכן אני מציע לא להתייחס לתקדים זה, הוא פשוט תקדים לא מוצלח. הוא לא ידע מה הוא עושה. הדבר השלישי הוא מדיניות הממשלה כפי שהיא באה לידי ביטוי ברגע זה של 4 במאי, כלומר: קריסה. הממשלה אומרת היום מה שאש"ף אמר בספטמבר 1978. אז, כשנחתם הסכם קמפ דייוויד, הפלסטינים אמרו: מה אתם עושים לנו? הסכם אוטונומיה לחמש שנים, שרק בתומו יקבע הסדר הקבע, בלי שתודיעו לנו מראש מה הוא יכיל? גם לקראת ועידת מדריד הפלסטינים אמרו: אנחנו רוצים לדעת מראש מה התוכנית הכללית, תגדירו לנו מדינה, תגדירו לנו גבולות, תגדירו לנו פליטים, ואז נחליט אם בכלל נלך אתכם לחתונה זו. ואמרה ממשלת הליכוד, בראשות יצחק שמיר: אנחנו לא נגיד לכם מראש; אנחנו נלך למשא ומתן, לפי עקרונות קמפ דייוויד, נלך לחמש שנים של אוטונומיה ורק בתומו יתבהר לאן הולכים. בסופו של דבר הפלסטינים הסכימו לכך באוסלו.

עכשיו בא הליכוד ואומר: רגע, אנחנו רוצים לדעת לאן הולכים; מהו היעד הסופי. מה כל הרעיון הזה, שפתאום נתניהו בא ואומר: יש לי רעיון לקפוץ מעל הסדר הביניים, הישר לגיבוש עקרונות של הסדר הקבע. ראש הממשלה, אתה מייצג תנועה שעשרים שנה תובעת מן הפלסטינים בדיוק את ההפך.

השאלה היא אם אתם כממשלה חושבים שתוכלו להביא את אוסלו, בדרככם שלכם, לידי סיום מוצלח ולהגיע בזמן להסדר קבע, שבו ישראל תקבל, לתפיסתכם, שלום וביטחון. מסתבר שאחרי

חה"כ ד"ר יוסי ביילין
אופוזיציה

מספר שנים מגיעים לרגע האמת, ואתם מוכיחים שאין לכם למעשה דרך משלכם להביא שלום וביטחון, ואתם מובילים לנקודת השבר העמוקה ביותר. בתגובה למצב זה, הפלסטינים נוטלים את ההסכם, עושים צעד חד-צדדי בעייתי מאוד מבחינת ישראל, על פי כל תפיסה שהיא, והעולם הגדול מכיר כנראה במדינה פלסטינית זו.

אנחנו אומרים כי במצב שנוצר, שבו הוכחתם למעשה את חידלונכם, מן הראוי שהדברים יובאו לבחירות.

כעת אני שומע מכם חשש מהקדמת הבחירות ואיזושהי התחכמות לגבי בחירות מוקדמות. אם כך, האופוזיציה תפעל במצב זה בשני עניינים מרכזיים: האחד – פעילות פרלמנטרית מול אותם גורמים שרואים את עצמם כגורמים מתונים או כמחנה השלום בתוך הקואליציה. אני מדבר על "הדרך השלישית", על אנשים ב"ישראל בעלייה", ואני מדבר על שר הביטחון שלפני חמישה חודשים דיבר על התפטרות בתום שלושה חודשים. אני מניח שכשיגיע רגע אמת זה, הוא אולי יתעורר מאיזו תרדמה וישאל את עצמו: "איפה אני נמצא?" אנחנו נבוא לגורמים קואליציוניים אלה ונבקש מהם לעשות יד אחת אתנו, כדי להקדים את הבחירות. והשני – במקביל, נקיים פעילות ציבורית ענפה כדי להסביר לציבור את השקר שבאמצעותו עלתה הממשלה הנוכחית לשלטון, כאשר הליכוד ניסה למכור לציבור שלום וביטחון ולא השיג את שניהם.

לגבי המדינה הפלסטינית, אנחנו נבוא אל הבחירות עם הצעה קונקרטית מאוד. בהצעה שלנו, מדינה פלסטינית היא הערובה למדינה יהודית נצחית. משום שאם לא תהיה מדינה פלסטינית, ומהעבר הזה של הירדן יהיה רוב ערבי ומיעוט יהודי, לא תהיה מדינה יהודית.

בעינינו, הסוד לקיומה של מדינה יהודית הוא קיומה של מדינה פלסטינית. מדינה זו תהיה מפורזת, לא בגבולות 1967, הבירה שלה לא תהיה ירושלים והפליטים לא יחזרו. כולכם יודעים שזה מצב שאפשר להגיע אליו.

ד"ר אחמד טיבי אנה הבהרתך: האם אתה מחיל את הריבונות הפלסטינית, באופן חד-צדדי, על רמות אשכול וגם על קטמון?

עקיבא אלדר

ההכרזה מתייחסת לגבולות 1967. אנחנו אמנם מאוכזבים מעמדת מחנה השמאל, שהכיר במדינה הפלסטינית אך ורק בשטחי A ו-B, אבל אנחנו מקדמים בברכה את נציגיהם הנשלחים אלינו. אנו ממשיכים בקשר עם הציבור הישראלי ומחנה השלום, ומנסים לשכנע גם את דעת הקהל בישראל שהפתרון האופטימלי הוא הקמת מדינה פלסטינית.

ד"ר אחמד טיבי
הרשות הפלסטינית

ברצוני להכניס כאן אלמנט נוסף ולפנות אל פנחס ולרשטיין: הפלסטינים מחילים את הריבונות שלהם גם באזור B, שבו יש אי-אלו נקודות חיכוך. כאשר תרצה להגיע הביתה, אולי לא אתה, שכניך, הם יצטרכו להתחכך עם ערבים שהכריזו על מדינה עצמאית. תפרוך אלימות, ואתם עלולים להיות הקורבנות הראשונים. הילדים שלכם נוסעים באותם כבישים, ואולי יהיו מארבים, לאו דווקא של אנשי ערפאת אלא של האופוזיציה של ערפאת. לא דיברנו על החמאס, אבל יש להניח שאלה יהיו החמאס או צעירי הפת"ח, אנשים שערפאת לא כל כך שולט בהם. מה תעשו אם תפרוך אלימות?

עקיבא אלדר

הבעיה היא פריצת האלימות ולא הכרזת המדינה הפלסטינית. אזורי A ו-B הם בריבונות פלסטינית כבר היום. צריך להבין את זה. אנחנו לפעמים רוצים לייפות לעצמנו עניין זה. הסכם אוסלו נותן לצה"ל אפשרות להיכנס ולהגן בתוך שטחי B, אולם החוקים שחלים שם על אזרחים פלסטינים הם חוקים פלסטיניים.

פנחס ולרשטיין
מתיישבי יש"ע

בהקמת מדינה פלסטינית אני לא מזהה בעיה בתחום הטרור. טרור הוא טרור, צה"ל יגיש עזרה, צה"ל יגן על כל אזרח יהודי; אם הוא הגיע לאנטבה, אז הוא יגיע גם לאותו יישוב או לאותו כביש, או יחלץ את מי שיהיה נתון במצוקה. מכך אני לא מוטרד כלל. צריך רק לזכור שבכל התקופה, שבה הליכוד ומפלגות הימין נמצאים בשלטון, הקפידו את הבנייה; לא נותנים ליהודים לבנות בירושלים – לא בהר חומה ולא בשכונות מעורבות של יהודים וערבים. כבר שנים רבות לא בונים יישובים ביהודה ושומרון.

אי הבנייה גם היא חלק מההסכם שכלול בחבילה האמריקנית, שלא מבוצעת.

עקיבא אלדר

אני יכול להבטיח, ובנושא זה אני חושב שאין מחלוקת לגבי הרקורד של המתיישבים: מהר מאוד יהיו יישובים חדשים בשטחים שנשארו באזור C או באותם אזורים שולטים בקרבת יישובים יהודיים קיימים. זו התשובה שאנחנו יודעים לתת במסגרת המאבק על עתיד הריבונות היהודית באזור זה.

פנחס ולרשטיין
מתיישבי י"ש"ע

בסופו של דבר, נתניהו זכה בבחירות ברוב זעום. בין השאר, בעזרת אנשים שהאמינו כי הוא יביא שלום וביטחון, והאמינו שהוא ימשיך את תהליך אוסלו. מאיזו עמדה אתם מדברים, כשאתם תובעים מצה"ל, מהבחורים שמשרתים בשטחים, להגן עליכם בשעה שתהליך אוסלו מתמוטט?

עקיבא אלדר

אני לא מקבל את הנתון של רוב זעום, כשם שברגע שמשו עובר על חודו של קול בכנסת, וכנסת ישראל היא הריבון – זה עבר. לגבי צה"ל, אני לא תובע ממנו דבר. אני אזרח מדינת ישראל. המצב יתבע – צה"ל או מדינת ישראל, מי שיהיה. אני מבטיח לך שגם אם יוסי ביילין יהיה ראש ממשלה, הרי אם תתבצע פעולת טרור נגד אזרחי ישראל, ואפילו נגד מתנחלים, גם הוא ישלח את הכוחות במהירות וביעילות האפשרית. לא רצוי להכניס נושא זה, שאינו במחלוקת, למצב של מחלוקת. אף אחד לא שאל אותי, ולא את הבן שלי שמשרת היום בלבנון, מה דעתו לגבי נסיגה. גם אם הוא מזדהה עם עמדותיו של יוסי ביילין, הוא עושה את תפקידו כחייל בלי להניד עפעף.

פנחס ולרשטיין
מתיישבי י"ש"ע

מוסי רז, אנחנו מדברים על מצב שבו חלק ניכר ממדינות העולם כבר מכירות במדינה הפלסטינית, ואתה אמרת שגם אתם מכירים בה. זה אומר שחיילי צה"ל משרתים על אדמה של מדינה ריבונית כבושה. האם במצב כזה אתה מתייצב מאחורי סרבנות לשרת שירות צבאי במדינה זו?

עקיבא אלדר

לא. אנחנו מכירים במדינה הפלסטינית בגבולות שטחי A ו-B. אנחנו לא יכולים להכיר בגבול שאינו קיים.

מוסי רז
שלום עכשיו

ונניח, שפורצת אלימות באזור B ושולחים את החיילים להשליט סדר. מהי עמדתך בעניין?

עקיבא אלדר

נעשה מלכתחילה הפגנות, שיזהירו באשר לצפוי להתרחש, כמו בזמן מלחמת לבנון. אנחנו לא תומכים בסרבנות.

מוסי רז
שלום עכשיו

כלומר, אם תישלח לשרת על אדמת המדינה הפלסטינית שהכרת בה, אתה תציית?

עקיבא אלדר

לצערי, עשיתי זאת כבר בעבר. מובן שאם הממשלה תחליט לספח שטחים, אז נדרוש לשלוח לשטחים אלה את המשטרה, כי אז מדובר על שטחי מדינת ישראל ואין למדינה זכות לשלוח צבא לשם.

מוסי רז
שלום עכשיו

ד"ר טיבי, ישראל לא סיפחה את השטחים. נתניהו הכריז כמה פעמים שיעשה כך, אבל עדיין לא עשה זאת. אבל, בשטחים מוקמים יישובים חדשים. איך אתם מתייחסים לעובדה זו?

פרופ' איתן גלבוש

ד"ר אחמד טיבי
הרשות הפלסטינית

לאמיתו של דבר אינכם חשים את המתרחש במעברים: יש סגירה הרמטית מוחלטת של הגשרים, של המעברים ברפיח, ומחסומים מוצבים בכל פינה. נוצרים חיכוכים בנקודות האלה, בעיקר על גבול אזור B ובאזורים הקרובים להתנחלויות. הדבר גורר הפגנות המוניות לתמיכה בהכרזת המדינה הפלסטינית. תוך כדי הפגנות אלה חיילי צה"ל יורים ללא הבחנה לעבר פלסטינים, ונהרגים עשרות. ההפגנות מתפשטות גם למחנות הפליטים בירדן. מדינות ערב מרשות להפגנות כאלה להתקיים גם במצרים ובצפון אפריקה. העולם רואה תמונות אלה. שיעור התמיכה במדינה הפלסטינית הולך וגדל ונעשה מאמץ דיפלומטי חובק עולם להכרה זו. גם אירופה מכירה, בהתחלה צרפת, אחר כך איטליה, יוון ורוסיה, ולבסוף גם בריטניה – בהיסוס, אבל תומכת. גם מדינות כמו רוסיה וסין תומכות. לא כל מדינות ערב מכירות כבר במדינה הפלסטינית. נשארו סוריה ולבנון וכוויית, ולמרות זאת גם במדינות אלה ישנה אהדה עממית לסבל הפלסטיני המתחדש, הנראה בתמונות המכירות את האינתיפאדה, ואפילו עוצמתיות יותר, בעקבות הירי ללא הבחנה שבהם נהרגים ונפצעים עשרות פלסטינים. אחת מקבוצות האופוזיציה הפלסטינית מבצעת פיגוע מרחוק באחת ההתנחלויות. בחודש הראשון לעצמאות המדינה הפלסטינית מכירות בנו עשרות מדינות, עדיין לא בהתאם לציפיותינו, אבל עם הזמן מספר המכירים במדינה הפלסטינית עולה על אלה שמכירים במדינת ישראל. למדינות אלה יש היום משרדים בעזה, ביריחו וברמאללה, ואלה הם המשרדים הזמניים של המשלחות הדיפלומטיות עד שירושלים תהיה, פיסית, עיר בירה.

האם המדינה הפלסטינית מבקשת להתקבל כחברה באו"ם?

פרופ' איתן גלבוש

ד"ר אחמד טיבי
הרשות הפלסטינית

נאסר אל קידונה, נציג אש"ף באו"ם, מבקש מיד להעלות את רמת הייצוג הדיפלומטי למדינה מן המניין. יש מאמץ ערבי נרחב, שגם מדינות העולם השלישי, אפריקה ואסיה מצטרפות אליו. בשלב זה לא מתכנסת מועצת הביטחון. צרפת ורוסיה הן המדינות הבכירות ביותר שתומכות במאמץ זה. יש משא ומתן מתמשך ודרישה עם ארצות הברית, שבשלב זה עדיין מגלה היסוס באשר להכרה במדינה הפלסטינית ומתנגדת, במסדרונות האו"ם, להעלאת הדרג של הייצוג.

עו"ד שלמה גור

לפי מגילת האו"ם, הדרך להתקבל לארגון היא על ידי פנייה בכתב של המדינה המבקשת להתקבל כחברה אל מזכ"ל האו"ם. על פי הפרוצדורה, את המכתב צריך להעביר למועצת הביטחון, כדי שזו תחליט אם להמליץ בחיוב ואם הנושא יועלה לדיון בעצרת האו"ם. פניית אש"ף מועברת אם כן למועצת הביטחון, ונשיא מועצת הביטחון מתחיל מיד בהתייעצות עם החברות. לאור המצב שתואר כאן, הפנייה הראשונה היא כמובן לארצות הברית. כיצד היא תנהג?

צבי רפיח
ארצות הברית

ארצות הברית תטיל וטו על בקשת אש"ף לקבל את המדינה הפלסטינית כחברה באו"ם. צריך לזכור גם שלאו"ם תהיה בעיה עם הקונגרס האמריקני, שיסרב להקציב את הסכומים לכיסוי חובות ארצות הברית לאו"ם, בהיקף של יותר ממיליארד דולר. ואם מועצת הביטחון תחליט להמליץ על קבלת המדינה הפלסטינית כחברה באו"ם, הקונגרס האמריקני לא יקציב דולר אחד לאו"ם. והאו"ם לא יוכל להתקיים ללא התמיכה הכספית והמדינית של ארצות הברית. בכל מקרה, ארצות הברית תטיל וטו במועצת הביטחון, אבל בכך לא תסתים פעילותה. הרי ארצות הברית תקיים כל הזמן מגעים עם הפלסטינים ועם הישראלים, במגמה להגיע לאיזושהו הסדר. והשאלה הראשונה, ואני חורג כאן ממסגרת האו"ם, שהיא תשאל את ממשלת נתניהו תהיה: אנחנו יודעים מה אתם לא רוצים שיהיה, ואנחנו מונעים את ההכרה במדינה הפלסטינית, אבל מה המטרה הסופית שלכם, מה הפתרון שלכם? אנחנו, בווינגטון, איננו יודעים עדיין איזה פתרון אתם מציעים לסכסוך הישראלי-פלסטיני ומה הוא היעד הסופי של השלום.

עו"ד שלמה גור

במקביל לפנייה למועצת הביטחון, פנה אש"ף, בתמיכת הליגה הערבית, לעצרת האו"ם וביקש דירוג מחדש של מעמד נציגות אש"ף, כלומר: קביעה מחודשת של מעמד אש"ף. הבקשה היא להעלות את דרג הייצוג של אש"ף בעצרת האו"ם למעמד של נציגות מדינת פלסטין, כאשר הבקשה היא לקבל את כל הזכויות והחסינויות הניתנות למדינות החברות באו"ם. ואכן, בעצרת האו"ם עוברת החלטה ברוב גדול, המקנה למדינת פלסטין מעמד של משקיפה, ומוענקות לה כל הזכויות והחסינויות של מדינה, פרט לזכות לבחור ולהיבחר.

פרופ' איתן גלבע

מהלך זה, ניסיונה של המדינה הפלסטינית להתקבל כחברה באו"ם, לא עולה יפה. אמנם, יש דירוג מחדש של המעמד – למשקיף, אבל מהותית אין שינוי. בינתיים מתפתחת בשטחים אינתיפאדה מזוינת ומתרבים החיכוכים, והמצב בשטח מחמיר. השאלה היא מה מצרים וירדן עושות במצב של התפתחות אינתיפאדה מזוינת בשטחים?

גיא בכור
מצרים וירדן

לגבי עמדת מדינות ערב, המדד היחיד הוא לא המדינה הפלסטינית, ולא אלמנטים כאלה או אחרים של ריבונות, ולא הכבוד הפלסטיני. כל אלה לא מעניינים אותנו. מעניין אותנו דבר אחד: מידת היציבות האזורית ומידת היציבות שלנו כמשטרים ערביים בתוך הטריטוריה, בתוך המרחב שבו אנחנו חיים, בתוך המדינות שלנו. זו בעצם השורה התחתונה. יאסר ערפאת הכריז כבר על הקמת מדינה פלסטינית ב-1988, ואנחנו – מצרים וירדן, וכמעט כל מדינות ערב, חוץ מסוריה ולבנון – הכרנו במדינה זו, ויש לנו שגרירות של מדינת פלסטין בעמאן ובקהיר. אגב, לגבינו, הירדנים, חלפו חודשיים עד שהכרנו במדינה פלסטינית זו.

אם יש אלמנט של מתח ואי-יציבות, אז אנחנו מגיעים למשבר. ואם אמרנו שתהיה פגישה בין נתניהו למובארק, בשלב זה אני כבר לא בטוח שהיא תתקיים. אם היא תתקיים, היא תהיה פגישה קשה מאוד, פגישה משברית, מתוך כוונה שלנו כמצרים וגם לירדן יש עניין לעודד משבר כזה ולפתח אותו, לפחות כאלמנט דיפלומטי.

אם יש סיפוח, שגרירי מצרים וירדן מוחזרים מישראל. אם אין סיפוח, אנחנו עדיין נמצאים בשלב של אלימות הניתנת לשליטה. לא תהיה אינתיפאדה, כי אם יש סולטה (שלטון) פלסטיני אין אינתיפאדה, אלה שני דברים שלא הולכים ביחד.

פרופ' איתן גלבע

כיצד מגיבות סוריה ולבנון להתפתחויות שנוצרו בשטח מאז הכרזת העצמאות הפלסטינית?

ד"ר יוסי אולמרט
סוריה ולבנון

ההתפתחויות, בכל חמש השנים האחרונות, משחקות לידי המדיניות הסורית. כלומר, ממשיך כישלון התהליך המדיני, ולכן באופן פרדוקסלי סוריה ולבנון אינן צריכות לעשות שום דבר מיוחד משום שהכל מתנהל כפי שהיה עד כה.

פרופ' איתן גלבע

יש לחץ רב בתוך הממשלה, וגם מחוגי המתנחלים, לספח את שטחי C שנותרו בשליטה ישראלית. איך ראש הממשלה מתמודד עם הלחץ הזה?

חה"כ חבי ריבלין
ממשלת ישראל

אנחנו נמצאים במצב שבו עלינו להתמודד עם שלושה גורמים: האינתיפאדה המתחדשת, הלחץ הפוליטי מצד הימין ועמדות ארצות הברית. לכמה חברי כנסת, שהם בעלי אידיאולוגיה של ארץ-ישראל ושלמות הארץ, כמו בני בגין, עוזי לנדאו ורובי ריבלין, אנחנו אומרים: חברים, אנחנו חייבים היום להתאפק ככל שניתן, משום שבכל זאת אנחנו לא רוצים לשחק לידי הפלסטינים; אם לא תהיה ברירה ונצטרך לעמוד בפני העולם כולו, נעמוד. השאלה אם העם עצמו רוצה את זה. שימו לב שאנחנו היום מיעוט. אבל, בעיקרון, הימין מוכן בכל מחיר לעמוד על עמדותיו. הוא צריך לדעת שממשלת

ישראל רוצה להמשיך את הקו שחשבנו שנוכל להגיע עדין, ופירושו של דבר: בלימת הסכם אוסלו במצב שבו לא יימסרו יותר שטחים ממה שהמציאות מחייבת לתת, ושגם עליהם אנחנו בכינו ועדיין בוכים.

כראש ממשלה עלי לומר לכם, אנשי שלמות הארץ: אם לא תשבו בשקט, אתם משחקים לידי אש"ף, לידי ערפאת, ואנחנו לא נוכל להתייצב בפני הציבור בעולם כולו ולהציג את העמדה הישראלית. גם כך קשה לנו להסביר אותה, מהטעם הפשוט, שרבות ממדינות העולם מבטאות, מאז 1967, עמדה פרו-ערבית ברורה, ולכן תנו לנו לנהל את העניינים.

גורם שלישי שהממשלה צריכה להתמודד אתו הוא ארצות הברית. נשיא ארצות הברית ביקש מראש הממשלה להבהיר לו מה הם יעדי מדיניותו: ברור מה אתה לא רוצה, עכשיו הממשל מבקש לדעת מה אתה רוצה. הנשיא יבהיר לו בצורה הברורה ביותר, גם במחיר של עימות מלא, שארצות הברית לא תוכל לקבל את רצון ראש הממשלה.

כראש הממשלה אני טוען שאם נקבע את העיקרון כי לא נתעקש על שם היישובות שתיווצר ובלבד שלא יהיה בה צבא ושלא יהיו לה יחסים בינלאומיים, ובלבד שלא תהיה לה שום זכות להביא אנשים כאוות נפשה ולאזרח אותם, אזי אני מוכן לדבר עם נשיא ארצות הברית, גם על התחומים או הגבולות שהם יתקיימו בתוכם. צריך להבין שלא יעלה על הדעת שהיישובות הפלסטיניות תגדיר את עצמה כפי שתחפץ, ואנחנו נצטרך להסכים להגדרה זו.

כשאני אומר מדינה מינוס או אוטונומיה פלוס, אנחנו דורשים שהיא תהיה מוקפת שטחים בשליטת מדינת ישראל. אנחנו באמת מוכנים להביא למצב, שתהיה יישוב פלסטינית שתנהל את כל ענייניה, ובלבד שתהיה במסגרת של אוטונומיה ברורה ויהיו לה קשרים עם ירדן ועם ישראל. צריך להיות ברור שמדובר לא בהקמת מדינה נוספת, במובן המשפטי הבינלאומי המקובל של המלה. אנחנו יודעים שרוב הציבור והקונגרס בארצות הברית תומך בעמדה זו של ישראל, משום שהצלחנו לשכנע רבים שעצם הקמת מדינה פלסטינית, מדינה לפי הפירוש הפלסטיני, יכול להוות סכנה לעצם קיומה של מדינת ישראל. לכן ישנה רק בעיה אחת, ובעיה זו תובא לידי בחינה בקרב הציבור הישראלי, אם וכאשר ילחצו על ממשלת ישראל אנשי חזית ארץ-ישראל.

אני אומר לארצות הברית: אל תתני יד להכרה במדינה פלסטינית. אל תכירי בה, ועשי כל שביכולתך במועצת הביטחון כדי שזו לא תמליץ לעצרת הכללית לקבל את המדינה הפלסטינית כחברה באו"ם. אם את רוצה להשיג שלום במזרח התיכון, אם את לא רוצה להביא לידי פיצוץ, אנחנו מבקשים ממך להפעיל את כל עוצמתך ולמנוע את הליך ההכרה.

ערפאת עשה מהלך חד-צדדי, והוא צריך להבין שיש תוצאות למעשה כזה. אנחנו נמצאים עכשיו באינתיפאדה, ונתתי הוראות לצה"ל שלא להיכנס למגע עם האזרחים, תושבי אזורי A ו-B שאינם אזרחי מדינת ישראל. נתתי הוראה מפורשת כזו, כאשר תגברתי את כוחות הצבא והקפתי את כל היישובים, שישנה סכנה לגביהם שהם יהיו במצב של התקפה. אנחנו הצבנו את מיטב כוחותינו כדי לשמור על הסטטוס קוו. אדוני, נשיא ארצות הברית, אנחנו נדאג לביטחוננו ולא נהסס לעשות את כל הדרוש לשם כך. אני רק יכול להבטיח לך שנסתדל להימנע מכל מגע עם האוכלוסייה הפלסטינית.

אם הפלסטינים יתקפו אותנו, אנחנו נגן על כל מקום שדורש הגנה. לא ניצור שום מצב של פרובוקציה חלילה, לא ניצור מצב שיאפשר חיכוך, להפך: אנחנו נשמור כמה שיותר על איפוק. אנחנו בממשלת ישראל מבינים היטב, למרות שממשלתנו נחשבת ימנית, את הצורך בהשגת הבנה עם העולם כולו. אנחנו לא עם לבדד ישכון, ואנו חשים שלא כל העולם נגדנו אלא להפך. אנחנו נבהיר עניין זה, ולפיכך אם הפלסטינים יצעקו ויזרקו אבנים אבל לא יגיעו למצב של סיכון חיינו – לא נתעסק אתם. אך אם הם יסלימו את המצב, בוודאי שנאלץ להתגונן.

פחפ' איתן גלבע

צבי רפיח

ארצות הברית

ממשלת ישראל העבירה כעת את הכדור לארצות הברית. יש אלימות בשטחים, וארצות הברית מתבקשת לחלק את הצדדים מהמשבר. איך היא עושה זאת?

שמעתי את ראש ממשלת ישראל אומר, באחד מנאומיו: העם האמריקני אתנו. אני מבקש להזכיר לכם שיש בארצות הברית 260 מיליון אזרחים, ואני מודיע לכם ש-95 אחוז מהם אינם יודעים על מה הוויכוח, לא מבינים איך מגיעים למשבר, ואיך מעליבים את נשיא ארצות הברית ודוחים את התוכנית שלו בגלל 11 או 13 אחוז. ואם אתה אומר שהעם האמריקני אתכם, אתה מתכוון לעם האמריקני בווינגטון ובחלק גדול מניו יורק, אבל בנברסקה, במינסוטה, בלואיזינה ובאין ספור מדינות אחרות לא מבינים אתכם ולא יודעים על מה הוויכוח.

תרשה לי לפנות לקהל הישראלי ולומר לו: אני שומע אתכם חוזרים ואומרים – תעשו משהו ותעשו כבר סדר בתהליך המדיני. אני מודיע לכם: אל תבנו על ארצות הברית, היא לא תוציא לכם את הערמונים מן האש. לא אנחנו צריכים לחיות עם הפלסטינים אלא אתם. אותו דבר אני אומר לפלסטינים, לערפאת: לא אני צריך לחיות אתך ועם הישראלים אלא אתה, ואני, אלמלא נשאבתי אל תוך התהליך המסובך הזה שאי אפשר לצאת ממנו, לא הייתי נכנס אליה. אבל אין לי ברירה, אני מעצמת על ויש לי אינטרסים במזרח התיכון, ואני נמצא תחת לחץ ואני חייב לפעול. אבל אל תבנו על ארצות הברית, אני ממשיך להיות מתווך הוגן, לא תמיד תחשבו אותי להגן אבל אני שלם עם עצמי, כי אני מאמין בזכותה של מדינת ישראל להתקיים בביטחון אבל גם בזכותם של הפלסטינים להתקיים בביטחון במסגרת שלהם.

אני שב ופונה אליכם, הישראלים, שימו לב, עיתונאי פרשן בעל טור מכובד מאוד, הנחשב בארצות הברית ובישראל כ"דובר" הממשלה הישראלית בארצות הברית, ביל ספייר, כתב במאמר ב-23 באפריל 1998, בנידווק טיימס, כי הפתרון הוא, בלית ברירה, מדינה פלסטינית בתנאים אלה או אחרים. ואני רוצה להזכיר לכם שבאותו תאריך, בעיתון השני החשוב בארצות הברית, הווינגטון פוסט, ציטטה העיתונאית הנחשבת, לאל וימות, שר בכיר בממשלת ישראל שאמר כי "המדינה הפלסטינית מתהווה אל מול עינינו". אם אני לא פועל למען מדינה פלסטינית, זה לא מפני שאני לא מסכים לכך, אני מסכים אבל ידי כבולות. ואם תרשו לי קצת גילוי לב, אני אומר לכם: אני נשיא חלש. אני נשיא קשור, עם ידיים כבולות מאחור, בגלל החקירות שאני נמצא בהן, בגלל הקונגרס שמפריע לי, ובגלל שיש בחירות בשנת 2000 ואני רוצה שאל גור ייבחר, ואני חייב לעזור לו ולא לבוא לידי חיכוך עם הקהילה היהודית. לכן אל תבנו עלי. אני אשלח את ג'ורג' מיטשל, הוא ינסה לדבר עם הצדדים. אנחנו בעלי ניסיון, אנחנו אלופים בדבר אתכם, אנחנו מדברים ומדברים, אך אפילו שליח כמו דניס רוס, צדיק בלי מרכאות, התעייף והתייבש. ולכן אני חייב לשלוח מישהו אחר כדי שינסה להשקין שלום ביניכם, אבל בזמני, בשלטוני עד שנת 2000, אני לא מאמין שיימצא פתרון לסכסוך זה.

אני אומר לפלסטינים: עשיתם שגיאה שהקמתם מדינה פלסטינית, כי אתם מעמידים אותנו במצב של אין ברירה. אם לא תגיעו להבנה ולהסכמה עם ישראל, לא תהיה לכם מדינה. לכן אני מציע לכם לחזור ולדבר עם הישראלים, ואז אשאיר את העניינים בידיכם ובידי הפלסטינים.

עד שישאל לא תפתח את כל המעברים ולא תסיר את כל המחסומים החדשים, ואת הטנקים בכניסה לערים הפלסטיניות, לא נוכל לשבת עם נציגי מדינת ישראל. זהו תנאי הכרחי לחידוש השיחות, שמטרתן היא כי ישראל תכיר במדינה הפלסטינית ותיסוג משטח C.

ד"ר אחמד טיבי
הרשות הפלסטינית

סיכום והערכה

מה"כ ד"ר יוסי ביילין

מה"כ רובי ריבלין

פנחס ולרשטיין

מוסי רז

ד"ר אחמד טיבי

גיא בכור

ד"ר יוסי אולמרט

זבי רפיה

מנחה: עקיבא אלדר

פרופ' איתן גלבוע - הארות מסכמות

חה"כ ד"ר יוסי ביילין

קודם כל, הלוואי שכל מנהיגי האזור יהיו רציונלים כמו שהיו כאן המנהיגים שייצגו אותם. אם כך יהיה, אני חושב שבאמת יהיה אפשר להגיע לפתרון לפני ה-4 במאי 1999, וזה הדבר הרצוי ביותר. הדבר השני הברור הוא, שיש בידי יאסר ערפאת כלי משמעותי מאוד בעצם האופציה של הכרזה חד-צדדית על מדינה פלסטינית, עם כל הבעייתיות שלה, וזהו קלף שעומד, למשל, מול האמריקנים. אני מניח שהעולם ירצה לעשות לא מעט כדי להימנע ממשבר שייגרם כתוצאה ממעשים חד-צדדיים, והאיום בהקמת מדינה פלסטינית הוא דבר משמעותי מאוד. יש הבדל גדול בין איום זה לבין מימוש. אני חושב שהמימוש של האיום בעייתי מאוד, בכל הנוגע להשלכותיו על היחסים אתנו, עם אמריקה, וגם על הסמליות שתהיה לו כלפי הציבור הפלסטיני. שהרי בסופו של דבר, אפילו תוכרז מדינה פלסטינית בגבולות 1967 או 1949, היא תחול רק על אזורי A ו-B.

ומכאן לבעיה שעדיין לא הועלתה בדיון זה: החמאס. אני לא בטוח שאנחנו מגיעים ל-4 במאי 1999 עם רשות פלסטינית, המקיימת הנהגה ברורה מאוד וחזקה כמו היום. אני רואה הנהגה של רשות פלסטינית, שלא מסוגלת היום להוכיח לציבור שלה את יכולתה לספק לפחות חלק מחלומותיו שנמשכו שנים. אני רואה איך היא מחלישה את עצמה. אני רואה איך החמאס מתחזק באמצעות סוגים שונים של בחירות בגדה המערבית ובעזה, ואני חושב שיכול מאוד להיות – דבר שיש לנו עניין כי לא יקרה – שהחמאס יתחזק על חשבון אש"ף, בתוך הרשות הפלסטינית, עד מועד זה. שינוי כזה יכול, חלילה, ליצור מצב שבו לא רק אנחנו נכעס ולא נדבר, אלא גם בצד השני לא יהיה עם מי לדבר. ואם אתם שואלים אותי מהי הדרך הנכונה, הרי יש לעשות כל מאמץ ולהגיע לפתרון הקבע, במקביל לדיונים על הפעימה השנייה, ה-11-13 אחוז; יש להגיע ביחד להסכמה על פתרון הקבע. לי אין שום ספק שניתן להגיע לפתרון בכל הנושאים עם ההנהגה הפלסטינית הנוכחית, שהיא עדיין הנהגה רציונלית, פרגמטית, לא אוהבת אותנו בכלל, לא ציונית בכלל, אבל מעוניינת להגיע להסכם. ואני מציע גם כתובת די נוחה, שבה אפשר לקיים שיחות בלי שיידעו על קיומן: אני מציע לחזור לאוסלו.

חה"כ חבי ריבלין

כמובן שהלקח שהליכוד צריך ללמוד הוא, שבכל זאת אנחנו לא מנהלים משא ומתן עם עצמנו אלא יש הרבה גורמים בשטח. עם זאת, כל שאר העולם, מלבד הליכוד, למד בצורה הברורה ביותר שכמו שמדינת ישראל חשופה לסיכונים רבים, כך גם הפלסטינים חשופים, ואולי הרבה יותר מאתנו. כמובן, שבמשא ומתן אסור לנו להיכנס לאיזושהי חולשה מתוך פחד לגבי העתיד. מדינת ישראל צריכה לנקוט עמדה ברורה, עליה לדעת מהי האסטרטגיה שלה. גם בעניין זה למדנו, שהפער בין האסטרטגיה של הליכוד כלפי אש"ף, לבין האסטרטגיה של מפלגת העבודה כלפי אש"ף, הוא גדול, ויהיה קשה לגשר עליו אלא אם כן אש"ף יבין שהאינטרס המידי והחיוני שלו הוא להגיע להבנה עם ממשלת ישראל – בתנאים המצומצמים מאוד של יצירת מסגרת אוטונומית או מעין מדינה. אני לא מודאג מנושא החמאס, כי בעיני אין למעשה כמעט הבדל, משום שגם אש"ף לא יכול למסור את הסחורה אם החמאס נמצא ברקע. על כן מה לנו לדבר בכלל על מסירה של חלק מארץ-ישראל, כשהאידיאולוגיה של החמאס והאסטרטגיה שלו מתכוונות באופן הברור ביותר לעכו, לחיפה, לתל-אביב וכו', שלא לדבר על ירושלים?

אנחנו מבינים שהמשא ומתן הוא קשה. לכל טנגו צריך שניים, יש פרטנר, הפרטנר שלי הוא קשה מאוד. ויתור לא יביא לשלום, ויתור יביא אותנו למצב שבו יבינו שאנחנו נוחים לאיום, שאנחנו מפחדים שניקלע לאינתיפאדה חדשה. 4 במאי 1998 עבר, וגם 4 במאי 1999 יעבור. אני מקווה שנגיע להבנה, שערפאת יבין את המצב, ונחיה לפחות דור או שניים על פי הסדר ביניים, ורק לאחר מכן נדבר על המצב הסופי של החיים המשותפים שלנו בארץ-ישראל. כי נועדנו לחיות אלה עם אלה, לא יעזור דבר.

פנחס ולרשטיין

ראשית, אני חושב שהאפשרות לאינתיפאדה לא קיימת. כמות כלי הנשק שקיימת בשטח היא כזו, שזו לא תהיה אינתיפאדה אלא דבר קשה יותר, הן מצד הערבים והן מצד מדינת ישראל. אלה יהיו פעילויות לוחמה, לא עוד זריקות אבנים, בין היתר כי לא נוסעים יותר במרכז רמאללה או בבית לחם.

עניין שני הוא, שעם ישראל יכול לקבל אך ורק הדדיות, וההדדיות תכלול הסגרת מחבלים רוצחים לישראל והסגרת כלי נשק. אני חושב שבכל הסכם תנועת הפלסטינים מאזור A ל-B, ולהפך, תצטרך להיות בשטח שברבונות פלסטינית, אחרת לא יתקיים פתרון קבע באזור. אני לא מקבל את מפתו של יוסי ביילין, כל אחד מנסה לצייר לעצמו מפה ומנסה להבין למה אפשר להגיע בהסכם הקבע. צריך לזכור שני דברים לגבי המתמטיקה: 27 אחוז משטחי יהודה ושומרון נמסרו לפלסטינים. לפי התסריט הנוכחי יימסרו להם כ-11 אחוז. מכיוון שלא מדובר במסירת שטחים מזרחית לכביש אלון או כביש מס' 80. הרי שאנו מוציאים מכלל חשבון כ-80 אחוז מהשטח שעדיין בידי ישראל ונותר רק אזור גב ההר. מסירת 10 אחוזים משטח יו"ש במגבלות אלה פירושו מסירת כמעט כל גב ההר לפלסטינים בשלב הפעימה או הנסיגה השנייה. זה אומר שהפתרון הטכני קיים, אבל הוא מותנה חד-משמעית בנכונות אמיתית של הפלסטינים להדדיות שעם ישראל ירגיש בקיומה.

מוסי רז

נראה מהמשחק הזה, שהמצב המשברי של 4 במאי 1999, כפי שתואר כאן, זה בדיוק מה שממשלת ישראל מחפשת. זה גם מסביר את הניסיונות המוצלחים מאוד של בנימין נתניהו – ואני חושב שנתניהו הוא איש מוכשר – להשקות את המשא ומתן על הפעילות. מדוע הוא דוחה את זה עוד שבועיים ועוד שבועיים? לא נשאלו עוד הרבה שבועיים עד מאי 1999. במצב זה, יכול להיות שהאיום הפלסטיני של הקמת מדינה הוא אפקטיבי, אבל המימוש שלו יכול להיות לרעתם, לרעתנו ולרעת המצב כולו. אני חושב שהאלימות לא כל כך תפריע לשני הצדדים, בוודאי לא לממשלת ישראל. היא שואפת להגיע למצב זה, וכנראה גם בלי למסור 11 אחוז במסגרת הפעימה. ואם כולם יכירו במדינה הפלסטינית, זה באמת לא כל כך מעניין את הממשלה.

ד"ר אהמד טיבי

התסריט שהוצג כאן הוא לא בדיוק התסריט שיתרחש, לדעתי, במציאות. איננו סבורים שממשלת ישראל תסכים לבצע את השלב השני של הפריסה מחדש. די רק לציין את דברי ההתלהמות והגאווה המוזרה של פקיד בכיר במטוסו של ראש הממשלה, שנאמרו למעריב בחזרה מלונדון: הצלחנו לבטל באופן מעשי את הסכמי אוסלו. דברים אלה פורסמו לאחרונה בהבלטה בעיתון, וזו הרוח הנושבת בלשכת ראש הממשלה. הם עושים זאת בצורה סיסטמטית במשך השנתיים האחרונות. אגב, ליכותו של ראש הממשלה, מר נתניהו, ייאמר שהוא עושה זאת בכישרון רב ובהצלחה מצערת; הוא מצליח בצורה הדרגתית לרוקן את ההסכמים האלה מתוכן. הוא לא רוצה ו/או לא יכול, אבל בעיקר לא רוצה. אני חושב שהקואליציה שלו היא אחת הקואליציות היציבות ביותר בתולדות המדינה, בגלל חוק הבחירה הישירה. אם הוא רוצה, הוא יכול להעביר כל אחוז שהוא רוצה מעל 13, ולהערכתו, המפד"ל לא תפרוש מהממשלה כי לדרך שלה אין אופציה טובה יותר. על כן אני חושב שההידדרות תבוא לפני מאי 1999, אם ארצות הברית לא תפעל ולא תשפיע בצורה מוחשית יותר וברורה יותר על מדיניות ראש הממשלה. ואני מטיל ספק אם היא רוצה ויכולה לעשות זאת, כפי שאמר צבי רפית.

הסימולציה גם הוכיחה שאמנם לרשות הפלסטינית אין הרבה קלפים ביד. אין לה מפקקים, היא לא עוצרת, לא משחררת, אין לה כפתור ללחץ עליו ולהשפיע על תהליכים רבים, אבל יש לה קלף אחד מני מעטים ביד, והוא: יכולת לגרום להתעוררות מדינית ולשטח גועש ורועש. קלף זה בא מחוסר ברירה ולא מתוך רצונה של הרשות הפלסטינית להודיע סתם כך, ב-4 במאי, על מדינה פלסטינית. היא מעדיפה שהדבר יבוא כתוצאה ממשא ומתן מדיני הדרגתי, שיבשיל לפי היסוד החשוב ביותר של אוסלו – הדרגתיות. והדבר הזה כנראה לא יתרחש בשל המדיניות הנוכחית של הממשלה.

הרשות הפלסטינית לא יכולה להציג בפני הציבור שלה, בזמן אמת, ולו הישג מזערי ביותר מאז עליית הליכוד לשלטון. עד היום, לא מומש אפילו דבר משני כדוגמת הפארק התעשייתי בקרני ונמל התעופה בדהניה – דבר שראש הממשלה מציג כל הזמן בפני אורחים זרים – הסיכומים בנידון טרם מומשו, וראש הממשלה אינו מעוניין שתוכניות אלה, שהוא מחזיק ביד, ימומשו, אלא כחלק מתוכנית של "שלום ימני" שהוא רוצה לכפות על הרשות הפלסטינית, אולם דבר זה לא יתקבל. לכן יש היחלשות של "הזרם המרכזי" בחברה הפלסטינית, ובמקביל התחזקות של "הזרם הרדיקלי" – התחזקות שמגדילה את האופציה לפיגועים. ראו איך מתקבל מנהיג החמאס, אחמד יאסין, במדינות המפרץ, באיראן, בכווית, בבחריין, בסעודיה, במדינות פרו-אמריקניות מובהקות, התומכות בביכול בתהליך המדיני. הן מזרימות כספים לתנועות אלה ומחלישות את הרשות הפלסטינית, תוך עצימת עין של הממשל האמריקני, שיכול ממש בלחיצת כפתור להשתיק את הנסיכים האלה ולהגבילם.

לגבי דברי פנחס ולרשטיין בוועד ההסגרה, טענה שנשמעת שוב ושוב, אני רוצה להיות גלוי לב: לא תקום ולא תהיה שום הנהגה פלסטינית שתמסור לידי ממשלת ישראל מבוקש פלסטיני אחד על רקע לאומי. זה בלתי אפשרי. יש בהסכם אוסלו סעיף מילוט. במיוחד נכתב, שמי שנשפט לא יוסגר למדינת ישראל, וזו גם הסיבה האמיתית לכך שנאשמים נשפטים בצורה מהירה. נתניהו, לאחר שהגיע לשלטון, הציע נוסח חדש לנושא ההסגרה. כלומר הדרישה להסגרה היא כדי להקשות, ובשביל לא לקיים את ההסכם אוסלו, כפי שקיים – אמנם עם קשיים רבים – בתקופת הממשלה הקודמת. וזאת, למרות פרוטוקול חברון, ששום סעיף שלו לא מומש על ידי ממשלת ישראל. האפשרות היחידה הניצבת בפני שני העמים, בפני שתי ההנהגות, היא להגיע להסכם, לפשרה היסטורית. יש להגיע למילוי ההסכמים האלה, שלא מוצאים חן – לא בעיני הישראלים ולא בעיני הפלסטינים – אבל הם האופציה היחידה המעשית הקיימת כיום, ולהגיע בסופו של דבר לפתרון היחיד שיכול להבטיח חיים ודרכים על בסיס של כבוד הדדי וכבוד לאומי הדדי: הקמת מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל, תחת הכותרת של הפרדה מדינית ואינטגרציה כלכלית באזור.

גיא בכור

אני חושב שהסימולציה הראתה בצורה די ברורה, שמרחב התמרון של יאסר ערפאת מצומצם, ואולי הוא אווזו בחרב, או בשבריה, אבל זו עלולה גם להיות חרב פיפיות מבחינתו. ועל כן הערכתו או ההימור שלי הם, שלא תהיה הכרזה על מדינה פלסטינית ב-1999, מפני שערפאת מבין שמרחב התמרון שלו מוגבל ובעייתי מאוד, והוא יכול לירות לעצמו בור שיהיה לו קשה לצאת ממנו.

לגבי מדינות ערב, כאן יש פרדוקס מעניין: הפרדוקס בין הקלף לבין מימוש. הכרזת המדינה היא קלף בידי ערפאת, אבל במהלך השנה הקרובה נראה אם הוא אכן יישמר. נראה איך מובארק, חוסיין, ואולי אחרים, ינסו לנכס, להשתלט על קלף זה ולהפוך אותו לשלהם. עמר מוסא כבר אמר שצריכה לקום מדינה פלסטינית עוד שנה; על ידי כך זה הופך להיות קלף מצרי מול ישראל, וזה גם הופך להיות קלף מצרי או קלף ערבי מול התהליך. דהיינו, מכיוון שבעוד שנה עלולה להיות התפרצות, אז קחו אותנו, את המצרים והירדנים – בקשו שניכנס בחזרה לתהליך על מנת שנוסות ונאזן בין האינטרסים השונים.

מדוע אני מדבר אם כן על פרדוקס בין הקלף לבין מימוש? מפני שבמהלך השנה הקרובה משפחת מדינות השלום תשתמש בקלף זה ללא שום כוונה שימומש. הם יבהירו לערפאת שלא יסכימו שינקוט פעולות חד-צדדיות, שלהן השלכות על מצרים וירדן.

ד"ר יוסי אולמרט

לגבי סוריה, העניין הוא פשוט מאוד. אם התרחיש שציירנו כאן יתממש במציאות, אז אסד יחוש כצדיק שמלאכתו נעשית בידי אחרים, שכן, זה יאשר את צדקת המדיניות והאסטרטגיה שלו. ברצוני להוסיף עוד אלמנט אחד: מאז מלחמת ששת הימים, וביתר שאת מאז מלחמת יום הכיפורים, ישנה הנחה שאומרת כי אם אין התקדמות מדינית, אז יש פיצוץ צבאי מזוין. לדעתי, העובדה שהדבר קרה

ב־1973 לא אומרת שזה חייב לקרות שוב. סוריה יכולה להחזיק מעמד במשך שנים רבות נוספות בסיטואציה הנוכחית, משום ששורר בה אחד המשטרים הדינזאוריים בעולם משתנה ומתחדש. אבל בניגוד למשטרים כמו קובה או צפון קוראה, או אפילו עיראק, אין שום אילוץ גדול הפועל כעת על חאפז אל אסד וגורם לו לעשות תפנית מהותית במדיניות. זו עובדה מעניינת שבמזרח התיכון הנזיל והדינמי סוריה מצליחה תמיד, באיזושהי צורה, להישאר באותו מצב.

ארצות הברית לא תתנתק מתהליך השלום במזרח התיכון, ייארך ככל שייארך, הן מסיבות פנימיות והן בשל האינטרסים שלה במזרח התיכון. אבל באותה מידה היא לא תכפה פתרון במזרח התיכון, לא על הפלסטינים ולא על הישראלים. הצדדים יצטרכו להחליט מה הם עושים. אם אשוב לרגע לתפקיד נשיא ארצות הברית, אני רוצה לומר לכם: יש לי חלום, החלום הוא שהפלסטינים יכריזו על מדינה פלסטינית וממשלת ישראל תספח את כל שטחי C, ואולי עוד קצת. ואז אבוא לשני הצדדים ואומר להם: הרי ברור לכולנו שהפתרון הוא – יחלוקו, לא יכול להיות פתרון שכולה שלי. ואז ננהל משא ומתן ביניכם כדי שתסכימו על הגבולות הסופיים, ויהיו שתי מדינות באזור הזה. זה החלום שלי, שעדיין אני יכול להגשים.

צבי רפיח

פרופ' איתן גלבוש – הארות מסכמות

הסימולציה שהתבצעה בכימת ון ליר לשיח ציבורי (להלן ון ליר) הניבה רצף אחד של אירועים מתוך מגוון אפשרויות. תסריט פתיחה אחר, הרכב משתתפים שונה והחלטה מרכזית שונה של גורם עיקרי היו יכולים להפיק תוצאה אחרת לגמרי. למשל, בניגוד לאיומי ראש הממשלה, הרי שבסימולציית ון ליר, בתגובה להכרזת העצמאות הפלסטינית, ישראל נמנעה מסיפוח שטחים. את האלימות במשחק זה יזמה הרשות הפלסטינית, וייתכן שבמציאות לא כך יהיו פני הדברים. חלק מהמשתתפים אכן התייחסו להיבט מרכזי זה של המשחק. חה"כ ד"ר יוסי ביילין אמר בדברי הסיכום שלו: "הלוואי שכל מנהיגי האזור יהיו רציונלים כמו שהיו כאן המנהיגים שייצגו אותם". אכן, ההיסטוריה של יחסי ישראל-ערב רוויית מקרים, שבהם קביעת המדיניות היתה רחוקה מאוד משיקולים רציונליים. ד"ר אחמד טיבי טען שתסריט הפתיחה לא יתרחש במציאות, משום שישראל לא תסכים לבצע את הפעולה השנייה. ואילו מוסי רז העיר, שהמצב שהתפתח בסימולציה "זה בדיוק מה שממשלת ישראל מחפשת". לכן, אין להתייחס בהכרח לרצף שהוצג כאן ולתוצאותיו כאפשרות היחידה שתתממש במאי 1999. עם זאת, המשחק אכן חשף את העמדות העיקריות של כל הצדדים כלפי הסוגיה, ואת השיקולים המורכבים שעומדים מאחוריהן.

משבר אפשרי, שעלול להתפתח במאי 1999 סביב הכרזה חד-צדדית על מדינה פלסטינית, מעניין את הציבור, לפחות על פי ההתייחסויות בתקשורת. גם העיתונות בארץ החליטה לבחון תרחישים אפשריים של המשבר, שחלקם התבססו על הטכניקה של משחקי סימולציה. ב־8 במאי 1998 פרסם המקומון הירושלמי, ירושלים, מאמר של יוסי טורפשוטין וחאלד אבו טוענה: "היום שבו ייסדתי את מדינת פלסטין" (עמ' 34-39). כחודש לאחר הסימולציה בון ליר, ב־19 ביוני 1998, פרסמו מעריב (עמ' 12-18) וידיעות אחרונות (עמ' 10-15) מאמרים גדולים במיוחד על הנושא.

טורפשיין ואבו טועמה שרטטו תרחיש אפשרי קצר של הכרות העצמאות הפלסטינית, והוסיפו תחזיות של תגובות אפשריות של אישים ישראלים כמו שר המדע מיכאל איתן, ראש אגף ההסברה במשרד ראש הממשלה, דוד בר-אילן, חברי הכנסת פרופ' שלמה בן-עמי, גדעון עזרא וחנן פורת, פרופ' יהושע פורת ואלוף (מיל') אורן שחור. מעריב השתמש בטכניקה דומה והציג פרויקט בכותרת "אנו מכריזים בזאת", שכלל מאמר מרכזי של ראש אמ"ן לשעבר, אלוף (מיל') אורי שגיא והתייחסויות קצרות של יו"ר האופוזיציה, אהוד ברק, חה"כ בני אלון, אורי סביר, ד"ר אחמד טיבי, בני קצובר, הרב יואל בן-נון, אלוף (מיל') אורן שחור, אורי אבנרי, ואיש העיתון, שלום ירושלמי. כותרת המשנה של הפרויקט הייתה "בחמישה במאי '99 יכריז ערפאת על הקמת פלסטין". למחרת יפרצו קרבות. תסריט. המערכת הוסיפה "אוקסימורן" (דבר והיפוכו): "הנבואה ניתנה לשוטים, אבל המזרח התיכון הוכיח עד היום כי התסריט הקשה ביותר הוא גם זה שמתממש".

ידיעות אחרונות בחר בשיטה יצירתית ודרמטית יותר. רמי טל כתב סיפור כרונולוגי של המשבר, כאילו הוא כבר התרחש, בכותרת "ב-9 בבוקר פרצה המלחמה על פלסטין". התסריט ורצף האירועים התבסס, לפי עדות המחבר, על שיחות עם "צמרת הממסד הביטחוני והמודיעיני בישראל, פוליטיקאים ואקדמאים, ישראלים ופלסטינים גם יחד". גם כאן מופיעה ההסתהיגות המתבקשת מהסיפור: "לכאורה סיפור מתח פוליטי בדיוני, למעשה סיט שיכול להפוך למציאות".

בהבדל מסדרת המאמרים הנ"ל, הרי שהסימולציה שהתקיימה בון ליר איפשרה אינטראקציה אינטנסיבית בין המשתתפים ובחינה של מהלכים ומהלכים נגדיים של הצדדים המעורבים. ניתוח השוואתי של משחק ון ליר ושלושת התרחישים, שפורסמו בעיתונות, מעלה כמה מסקנות ולקחים:

- החלטה להכריז על עצמאות פלסטינית במאי 1999 היא מפתח מאוד מבחינת הפלסטינים – הן מבחינה סימבולית, כולל חיקוי הכרות העצמאות של ישראל ממאי 1948, והן מבחינה מעשית, שעיקרה קביעת עובדה היסטורית בשטח.
- החלטה חד-צדדית כזו תלויה במידה מסוימת במשא ומתן שיתקיים עד המועד הקריטי. אם תהיה התקדמות בשיחות, ויושגו הסכמים, הפלסטינים יתקשו לנקוט צעד חד-צדדי שעלול לגרום למשבר ביחסיהם עם ישראל ועם ארצות הברית. אם לא תהיה התקדמות במשא ומתן, לפלסטינים לא יהיה מה להפסיד וההכרזה תהיה רק ביטוי למשבר הקיים ממילא. במשחק ון ליר ובתרחישים שהוצגו בעיתונות, הרשות הפלסטינית מנמקת את ההכרזה החד-צדדית בכך שלא חלה התקדמות במשא ומתן ולא הושגו הסכמים כמתחייב מתהליך אוסלו.
- להכרזה חד-צדדית יש מגבלות רבות. היא "עלולה לדחוק את הפלסטינים למדינה של קנטונים שאין חיבור ביניהם, והיא מוקפת צבא ישראלי ומתנחלים עוינים" (ירושלים). אחד המניעים להכרזה עצמאות הוא השגת הכרה בינלאומית רחבה ומשמעותית. הכרה בינלאומית משמעותית, פירושה: קבלת פלסטין לאו"ם במעמד של חברה מלאה. אכן סביר, שרוב מכריע מקרב המדינות החברות באו"ם יכיר במדינה העצמאית

החדשה. אבל קבלה לאו"ם במעמד של חברה מלאה מותנית באישור מועצת הביטחון, ואם ארצות הברית תצביע נגד אישור כזה – המדינה הפלסטינית לא תהיה חברה מלאה באו"ם. משחק ון ליר מראה שחלק ממדינות ערב החשובות וארצות הברית לא יראו בעין יפה הכרזת עצמאות חד-צדדית, שעלולה להביא לקבורת תהליך אוסלו, לפירוק מסגרת ללא יצירת אלטרנטיבה, ולזעזועים קשים ביחסי העולם הערבי וישראל.

למרות המגבלות, ישנה הסכמה רחבה בין כל המשתתפים במשחק ון ליר ובתרחישי העיתונות, שקיימת הסתברות גבוהה מאוד להכרזת עצמאות פלסטינית חד-צדדית.

בניגוד להפתעות העבר – ממלחמת יום הכיפורים, דרך האינתיפאדה, ועד להתקפות הטילים של סאדאם חוסיין במלחמת המפרץ – הפעם ישראל אינה מופתעת מהמהלך הפלסטיני. ברוב התרחישים, בניגוד להכרזות המושמעות עתה, היא אף נוקטת מדיניות מתונה. במשחק ון ליר ובתרחיש ירושלים, למשל, ישראל נמנעת מלספח את השטחים שנותרו בידה, ואילו על פי ידיעות אחרונות ומעריב תודרו ישראל לספח שטחים נרחבים מהגדה.

למרות זאת, בכל התרחישים המשבר מוביל לאלימות בהיקפים מוגבלים (ון ליר) או רחבים (ידיעות אחרונות ומעריב). האלימות אינה פורצת בהכרח כתוצאה ממדיניות מכוונת ומתוכננת מראש, אלא כתוצאה מהידרדרות הדרגתית המתחילה בהפגנות פלסטיניות אלימות, בעיקר באזורי התפר והחיכוך עם תושבים ישראלים והכוחות המגינים עליהם. האלימות והדיווחים עליה בכלי התקשורת הגלובליים מביאים להתערבות של ארצות הברית והאו"ם – התערבות, שמגמתה היא להביא להפסקת אש ולחידוש השיחות על הסדרי הקבע.

המשבר, שנוצר עקב הכרזת העצמאות הפלסטינית והאלימות, מביא להחרפת חילוקי הדעות בין המחנות בישראל ולמשבר פנימי, בנוסף למשבר החיצוני. ממשלה שנתונה לביקורת קשה, הן מימין והן משמאל, תתקשה לתפקד. לכן, בכמה מהתרחישים הפתרון היחידי למשבר הוא הקמת ממשלת אחדות לאומית והתחלת משא ומתן על הסדרי הקבע.

כל התרחישים מתייחסים להכרזת עצמאות פלסטינית חד-צדדית כאירוע משברי חמור, שיש בו סיכונים רבים לשני הצדדים. רוב הנתונים העיקריים של משבר כזה נחשפו במשחק ון ליר ובתרחישים העיתונאיים. בשני המחנות ישנם אנשים שאינם מוטרדים מהאפשרות שמשבר כזה יפרוץ, ואולי כמה מהם אף מעוניינים בו, מתוך הנחה שהוא עשוי לשרת את המטרות האסטרטגיות שלהם. לעומת זאת, אלה מקרב שני המחנות, המחזיקים בעמדה ההפוכה, סבורים כי עדיין נותרו כלים וזמן מוגבל למניעת המשבר.